

Filološko in prosvetno delo Josipa Pipenbacherja

Matej Hriberšek*

UVOD

Josip Pipenbacher je po končanem študiju klasične filologije na Filozofski fakulteti dunajske univerze opravil še profesorski izpit (*Lehramtsprüfung*) in začel delovati kot suplent na Drugi c. k. državni nižji gimnaziji v Ljubljani, kjer je učil med letoma 1896 in 1898, nato pa med letoma 1898 in 1901 kot pravi gimnazijski profesor poučeval na Višji c. k. gimnaziji v Novem mestu; od tod se je znova vrnil na Drugo c. k. državno gimnazijo v Ljubljani, kjer je do leta 1921 poučeval kot profesor, v obdobju od l. 1921 do upokojitve l. 1928 pa je ustanovo vodil kot direktor. Ob ustanovitvi ljubljanske univerze je imel na novoustanovljenem Oddelku za klasično filologijo od leta 1920 do leta 1939 kot honorarni predavatelj proseminarje, obenem pa je tudi poučeval latinščino za študente, ki so imeli slabše predznanje. Že kot študent je aktivno sodeloval v različnih organizacijah; ko je postal pravi gimnazijski profesor, pa se je aktivno vključeval v prosvetno delo tudi zunaj šole. Kot predstavnik slovenskega učiteljstva je bil dejaven že v času Avstro-Ogrske, še posebej pa v novi državi v obdobju med obema vojnama do svoje upokojitve l. 1928. Bil je član različnih društev in organizacij, predvsem pa je deloval na področju prosvete kot zagovornik humanistične izobrazbe, kot avtor ali soavtor učbenikov, recenzij in krajših didaktičnih prispevkov, pa tudi v javnem življenju (npr. kot član ljubljanskega mestnega sveta) in kot dolgoletni član društva Sokol.

* Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana; matej.hribersek@ff.uni-lj.si.

DELO NA PODROČJU FILOLOGIJE IN ŠOLSTVA

Po končanem študiju in vrnitvi na Kranjsko se Josip Pipenbacher ni več znanstveno udeleževal, ampak se je v celoti posvetil poučevanju in delu na področju prosvete. Od leta 1907 dalje se je dejavno vključil v prizadevanja Društva slovenskih profesorjev (član je postal že leto prej)¹ za pridobitev slovenskih učbenikov in učnih pripomočkov.²

Recenziji

Recenzija Tominškove latinske slovnice

Pipenbacherjev začetek uveljavljanja med šolniki je bil buren zaradi spora z Josipom Tominškom, ki ga zaradi pestrosti orisujem v celoti. Tominšek je leta 1906 izdal *Latinsko slovnico*,³ ki je nadomestila *Latinsko slovnico* Valentina Kermavnerja;⁴ to so dijaki slovenskih paralelek na gimnazijah uporabljali kot glavni učni pripomoček.⁵ Tominšek se je zgledoval po sočasnih avstrijskih slovnica; glavna opora pri njegovem delu je bila Steinerjeva predelava Scheindlerjeve *Latinske šolske slovnice*,⁶ deloma pa se je zgledoval tudi po Kermavnerjevi slovnici. Slovnica, ki je po obsegu podobna Kermavnerjevi in je podobno strukturirana, obsega 242 strani, je zelo pregledna, z malo opombami, s krepko tiskanimi bistvenimi podatki ter dopolnjena z nazornimi tabelami in seznamami.⁷

Vendar pa je slovnica zaradi pomanjkanja učbenikov nastajala v naglici, kar je bil vzrok za vrsto pomanjkljivosti, ki so Pipenbacherja zelo zmotile, kar je konec maja zapisal tudi v svoji kratki oceni v *Slovenskem narodu*:⁸

- 1 Gl. »Imenik članov Društva slovenskih profesorjev v prvih dveh poslovnih letih«, 248.
- 2 Za splošne informacije o biografiji gl. tudi Šlebinger, »Pipenbacher, Josip (1869–1949)«.
- 3 Tominšek, *Latinska slovnica*.
- 4 Kermavner, *Latinska slovnica*.
- 5 »Enketa v zadevi slovenskih učnih knjig za srednje šole«, 4.
- 6 Scheindler, *Lateinische Schulgrammatik*.
- 7 Hriberšek, *Klasični jeziki v slovenskem šolstvu*, 186–87.
- 8 Pipenbacher, »Šolske knjige«, 5.

Pretekli teden je naznanil »Sl. N.«, da se slovenske učne knjige pridno spisujejo. Vse hvale vredno! Toda spisane knjige morajo tudi odgovarjati vsaj najmanjšim zahtevam znanosti in pedagogike. Da tukaj omenjamo nekaj samoobsebi umevnega, sili nas kvaliteta Tominškove latinske slovnice, ki je viden zasmeh nele slov. mladine nego tudi – in to najbolj – slov. klas. filologov, o katerih avtor omenjene knjige misli, da so sami filološki abecedarji. Ne moremo si namreč misliti, da bi se bil sicer upal izdati knjigo, ki obsega nebroj napak in površnosti. Bolje bi bilo, da ni nobene knjige, kakor da se v dobi, ko je toliko vzornih lat. slovníc, skompilira brez razsodnosti in konsekvence tako skrpucalo. Opozarjamo klas. filologe, da slovnico preberejo. Kdor se še n. pr. bojuje z absolutnim ablativom brezuspešno, naj ne piše ali vsaj ne da natisniti latinske slovnice. V znanstvenih rečeh ne zadostuje že volja.

Pipenbacher se je podpisal samo s kratico »Dr. I. P.«. Josipa Tominška so te vrstice očitno hudo zbodle, prav tako dejstvo, da se je Pipenbacher podpisal samo s kraticami, zato se je dva dni pozneje oglasil z repliko:

Predvčerajšnja 27vrstno notico pod gorenjim naslovom je »spisal« kot prvo in edino javno dokazilo svoje pisateljske, pedagoške in znanstvene sposobnosti ter kot odsev svoje izobrazbe profesor dr. I. Pipenbacher. — Ta pomirljiva vest se neprosto javlja vsem delavnim kolegom-strokovnjakom.⁹

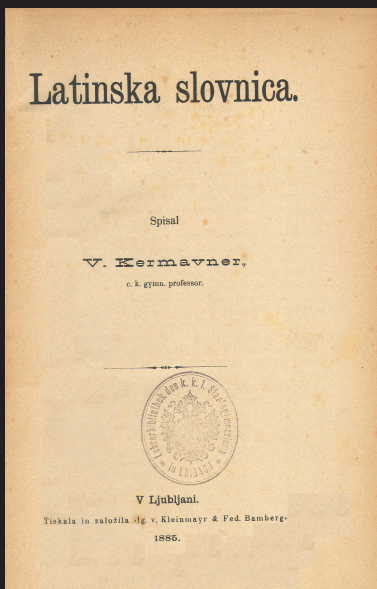
Tako kot Pipenbacher se je tudi Tominšek pod repliko podpisal samo »Dr. I. T.«

Da sta ob tem trčila dva burna značaja, je potrdil silovit Pipenbacherjev odziv v *Slovenskem narodu* dva dni pozneje. Posmehljiv je že sam naslov »Jut jebrüllt, Löwe!« – kar v berlinskem narečju pomeni: »Gut gebrüllt, Löwe!« Sicer gre za citat iz Shakespearove igre *Sen kresne noči*, kjer Demetrij ob Snugovem rjoventu reče: »Well roared, Lion.« S tem naslovom je Pipenbacher ironično namignil na to, da je Tominšek eno leto preživel v Berlinu na študijskem dopustu, kjer se je izpopolnjeval za predavatelja na predvideni novi univerzi v Ljubljani, vendar mu očitno – tako s svojim naslovom

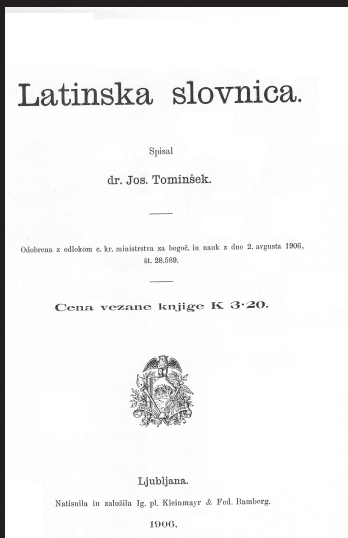
9 Tominšek, »Šolske knjige«, 4.

Slika 1: Valentin Kermavner [ASK]

Slika 2: Valentin Kermavner, Latinska slovnica (1885) [osebni arhiv]

Slika 3: Josip Tominšek (ok. 1905) [Tominškova zapuščina]

Slika 4: Josip Tominšek, Latinska slovnica (1906) [osebni arhiv]

nakazuje Pipenbacher – to ni kaj dosti pomagalo.¹⁰ Pipenbacherjev odgovor je bil oster:¹¹

Moja opazka o kakovosti najnovejše latinske slovnice, ki jo je »spisal« – v prvotnem pomenu te besede – prof. dr. Tominšek, je tega tako navdušila, da je najprej z le njemu lastno temeljitostjo preštel vrstice moje notice. Ker mora seveda njemu javiti vsak »pisatelj« svoje duševne stročiče in se še jaz do sedaj pri njem nisem oglasil, je popolnoma opravičeno naznanil v četrtkovi številki. »Sl. N.« širši javnosti, da še nisem sposoben gledati v nedostopno svetišče »usposobljenih pisateljev«, kaj še le kritikovati njih dela. Žal mi je tudi, odkrito povem, da še nisem zajemal pristne izobrazbe, že tolikokrat javno in drastično do gnusobe dokumentirane, ki v tako mogočnih curkih šviga na dan iz neusahljivega vrelca Tominškove učenosti. Toda resno se hočem potruditi, da si pridobim potrebno izvežbanost v pisateljstvu ter pred posebno komisijo – predseduje ji seveda prof. dr. Tominšek – napravim izpit, da smem potem gledati vsaj skozi plot pisane livade izvoljene bratovščine brezbarvnih brbljavih, v sebe zaljubljenih pisateljev, ki menijo, da bi se svet podrl, ko bi ne prišla vsaka njih misel v javnost, najsi bo že predmet njihovega razmotrivanja kak gorenjski troglodit, berlinski Seitengewehr ali zahvala, da se je pisatelj od učencev v šoli kaj naučil, ali pa celo: ence vence ... Gotovi ljudje, dobri posestniki impertinentne predrznosti in zoperne ošabnosti, spravijo se na visoki stol nedotičnosti in nezmotljivosti ter hočejo pitati s svojega vzvišenega sedeža nepoklicance tudi s plevami. In če se kdo pritoži o slabi piči, zavrnejo ga z zaničljivim cinizmom, češ: »Kaj pa razumeš ti, kaj je za te dobro, saj so ti še neznani misteriji naše družbe.« – S takimi ljudmi je treba obračunati, kadar se gre za obči blagor. In vprašanje širšega pomena so gotovo učne knjige. Naj

10 Ko se vprašanje ustanovitve univerze tudi v prvih letih 20. stoletja ni premaknilo z mrtve točke, je ljubljanski župan Ivan Hribar pobudo prenesel v občinski svet in ta je izvolil Vseučiliški odsek. Ena od nalog odseka je bila, da poišče mlade intelektualce ter jim s posredovanjem pri ministrstvu priskrbi državne stipendije za bivanje na tujih univerzah. Med devetimi prejemniki je bil tudi Tominšek, ki je doktoriral leta 1898. Ta je od leta 1896 učil na kranjski gimnaziji do l. 1903, ko je po zaslugi Vseučiliškega odseka ljubljanske občine odšel v Berlin; po vrnitvi je med 1904 in 1910 učil na Prvi državni (klasični) gimnaziji v Ljubljani, obenem pa tudi na nemški gimnaziji in na dekliškem liceju. Polec, »Ljubljansko višje šolstvo v preteklosti«, 110; Orel, »Tominšek, Josip (1872–1954)«, 120; Benedetič, *Poti do univerze*, 113–15; Hribar, *Moji spomini* 3, 93; Hriberšek, »Filološko delo dr. Josipa Tominška«.

11 Pipenbacher, »Jut jebrüllt, Löwe!«, 6–7.

nagrmadi gostobesedni prof. dr. Tominšek v svojih ocenah in drugih spisih, kar hoče: takšne proizvode uživa, komur je drago. Slovnice se pa mora učiti na stotine in tisoče učencev. Zaradi tega pa mora učna knjiga biti, če že ne na vrhuncu dovršenosti, pa vsaj brez večjih napak. Brez teh pa Tom. slovnica ni. Glasno povem, da vsebuje ta knjiga toliko bistvenih hib, da je nerabna. Drugod bi spravili tak eksemplar pravočasno v zasluženi kraj. Za nas Slovence oz. našo mladino je vse dobro. Kdor ima čas, naj spiše hitro drugo slovnico; storil bo dobro delo za slovenske gimnazijce. Dr. Tominšek se sicer ponosno bije na prsi in zatrjuje, da ni poklican soditi, kdor še ni dal od sebe nobene »fige«. On namreč taksuje znanje po publikacijah, njih številu seveda in obširnosti, in uvaja v znanost kot mero vatlje. Kako napačna je taka metoda vemo pač vsi, ki poznamo dva slov. klas. filologa, katera sta – dasi nepisatelja – pravi korifeji v svojih strokah in drugih panogah vede; proti njima je dr. Tominšek, naj se še tako napihuje, in puncto znanosti pravi pravcati palček. — Prof. Tominšku privoščim tolažbo in veselje. Svoje sodbe glede njegove lat. slov. tukaj utemeljevati ne morem, storim pa to v kratkem drugod, najsi bo to »delavnemu strokovnjaku« prof. Tominšku všeč ali ne. Od mojega namena me ne spravi tudi njegovo hripavo vpitje: »Nepisatelji, neizvoljenci v znanstvenih rečeh: roke proč!« ali kakor se njemu rači izraziti se učeno: Hand von der Butten, hands off. Prazno slamo mlati prof. Tominšek, ko miri svoje »delavne kolege-strokovnjake« z imenom nedoumnega negodeta, ki je imel poguma dovolj, da je označil nezmotljivega pisatelja ponesrečen produkt z zasluženim imenom. O drugih strokah si namreč jaz ne lastim nobene sodbe, in philologicis class. pa vsaj toliko kakor g. prof. dr. Tominšek, če tudi mi ni bilo dano črpati učenosti v Berolinu. S tem končujem za sedaj zadevo ter ne polemizujem v prihodnje s svojim učenim in izobraženim nasprotnikom z nobeno besedo več, dokler ne ovrže stvarno mojih trditev v znani 27vrstni notici. Da mu to ne bo pretežko, naj se pouči najprej, kaj je znanstvena diskusija. Tat, ki trdi, da so ga izročili neizkušnemu, neveščemu sodniku, še ne dokaže s tem svoje nekrivnosti.

Tokrat se je Pipenbacher podpisal s celim imenom in priimkom: »Dr. Josip Pipenbacher«.

Drugega junija 1907, dan po objavi Pipenbacherjega zapisa, je Fran Ilešič, ki je bil ena od glavnih gonilnih sil delovanja Društva slovenskih profesorjev in zaslužen za uvajanje slovenščine kot učnega jezika na srednjih šolah, Tominšku pisal:

Dragi mi! V dogovoru z enim drugim soodbornikom Društva slov. prof. Ti dajem v premislek, ali bi ne bilo najbolje – za stvar –, če bi javna polemika o lat. slovnici v dnevnikih prenehala. Tuji listi to izkoriščajo.¹²

S tem se je vsaj javna polemika ustavila. Dejstvo je, da je Tominškova slovnica res nastajala v naglici in da so bile Pipenbacherjeve kritične pripombe upravičene. Verjetno je Pipenbacherja polemiziranje v časopisu spodbudilo k temu, da je uresničil svojo napoved, kako bo »svojo sodbo glede Tominškove latinske slovnice v kratkem podal drugod«; to je naredil v svoji deset strani obsegajoči recenziji, objavljeni v osrednji znanstveno-strokovni publikaciji avstro-ogrske monarhije, v *Reviji za avstrijske gimnazije* (*Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien*). V natančni recenziji je Pipenbacher naštel številne pomanjkljivosti slovnice, npr.: napačni primeri za dvoglasnike (diftonge); napake pri naglasnih pravilih (npr. izgovarjava glasu *i*); premalo primerov pri obravnavi zaimkov in nekaj pomanjkljivosti pri njihovi predstavitvi; nekoliko pomanjkljiva razlaga deponentnikov, gerundija in nekaterih predlogov. Glavni očitki so bili na račun obravnave skladnje, kjer je Tominšku oponesel pomanjkljivosti pri razlagi ujemanja osebka in povedka, ne najustreznejšo izbiro primerov za ponazoritev posameznih slovnčnih kategorij in struktur, veliko pomanjkljivosti in nedoslednosti pri razlagi sklonoslovja ter vezav glagolov s posameznimi skloni, ne vedno ustrezno slovnčno izrazje, nenatančno razlago absolutnega ablativa in akuzativa z infinitivom ter pogosto neustrezne primere. Za razlago participa (poglavje je pregledal zelo natančno ter podal veliko pripomb in predlogov za izboljšanje) mu je izrecno poočital, da je v nasprotju s temeljnimi načeli didaktične metode. Kritičen je bil tudi do razlage irealisa, do uporabe nekaterih slovnčnih izrazov (»zahtevalni stavki« namesto »finalni stavki«), do razlage relativne zveze in sklopa ter atrakcije relativa, do razlage časovnega in historičnega *cum*, do pomanjkljive razlage pri gradnji period in tropov. Zmotile so ga tudi nedoslednosti v končnih slovarčkih in v dodatkih na koncu slovnice. Pipenbacher je predlagal tudi izboljšanje grafične podobe nekaterih poglavij in doslednejše označevanje kvantitete vokalov (predlagal je označevanje samo dolžin, ne pa tudi kračin). Kot prednosti je izpostavil opozarjanje na podobnosti in razlike med latinščino in slovenščino, dobro predstavitev oblikoslovja in besedotvorja (z nekaj malenkostnimi opozorili in dopolnili) ter dejstvo, da je v njej malo

12 Tominšek, Zapuščina, Pismo Frana Ilešiča Josipu Tominšku z dne 2. 6. 1907.

tiskarskih napak. Na koncu je poudaril, da lahko slovnica ob temeljiti reviziji postane v vseh pogledih uporaben učbenik.

Tominškova slovnica ni doživela revizije in ponatisa, ker jo je nadomestila Pipenbacherjeva *Latinska slovnica*, ki je izšla l. 1910; slovnici sta si nekaj časa konkurirali. Tominškovo latinsko slovnico so uporabljali od šolskega leta 1908/07 naprej v nižjih gimnazijskih razredih na Prvi (klasični) in Drugi (realni) gimnaziji v Ljubljani, na gimnazijah v Šentvidu, Celju, Kranju in Novem mestu, na mariborski Državni c. k. (klasični) gimnaziji pa od l. 1909 naprej. Na knezoškofjski privatni (klasični) gimnaziji v Šentvidu nad Ljubljano je bila do l. 1913 standardni učbenik tudi v višji gimnaziji. Od šolskega l. 1911/12 naprej jo je počasi izpodrivala Pipenbacherjeva slovnica, ki jo je povsem nadomestila do šolskega l. 1913/14; v Mariboru, kjer je bil Tominšek ravnatelj, so njegovo slovnico uporabljali še v šolskem l. 1914/15.¹³

Recenzija Glonarjevega prevoda Petronija

Leta 1920 je Joža Glonar v Ljubljani pri Založbi Omladine objavil svoj prevod Petronijeve *Pojedine pri Trimalhionu*.¹⁴ Prevod je pod drobnogled vzel Pipenbacher in svojo recenzijo objavil v *Ljubljanskem zvonu*.¹⁵ Ocenjo je začel s kritičnim, naravnost dramatično zasnovanim uvodom, s katerim je bralce popeljal *in medias res* Petronijevega *Satirikona*: v obdobje rimskega cesarstva, ko so se nakazovali začetki zatona in se je v rimski družbi začel zarisovati njen moralni razkroj. Po Pipenbacherjevi oceni je uvod ravno pravi: za laike nekoliko preobsežen, za strokovnjake nekoliko preskromen. Sam prevod ga je navdušil; navaja, da gre za prevod »ki dosega, včasih celo prav blizu, genijalni humor in skoro neprekosno plastiko originala«, dodal pa je, da »bi bilo vendar želeto, da bi se tesno držal originala, kjer je to brez kvara za razumevanje in potrebno za izraz logičnega razmerja avtorjevih misli«. Ob tem je opozoril na jezikovno zahtevnost izvirnika in dodal, da ni nenavadno, če se ob Petronijevih besednih in miselnih preigravanjih najde nekaj netočnosti. V nadaljevanju je navedel nekaj konkretnih primerov, jih primerjal z nemškim (Friedländerjevim) prevodom in predlagal alternativne prevodne rešitve (ki pa niso vedno boljše od Glonarjevih). Posebej ga je zmotila ne najbolj posrečena prevodna rešitev za besedno (in pomensko) igro enakozvočnic *liber* »prost, svoboden« in *Liber* »oče Liber« (gr. *Lyaios*, »ki utopi vse skrbi«,

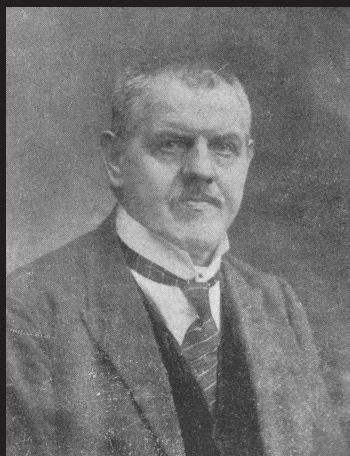
13 Ilešič, »Pipenbacher Jos. dr.: Latinska slovnica«, 62–63.

14 Petronij-Glonar, *Pojedina pri Trimalhionu*.

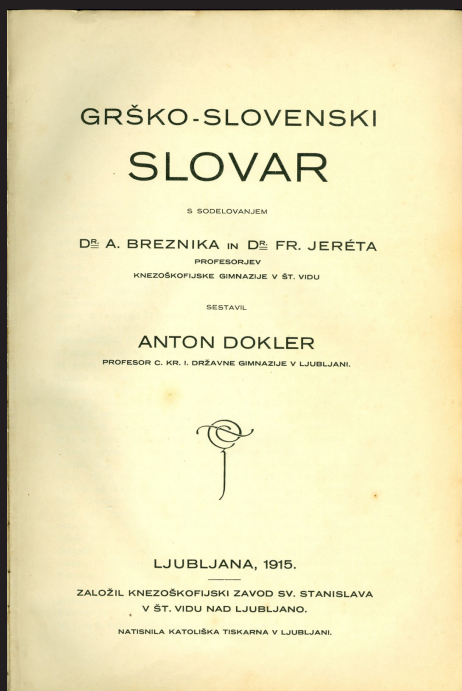
15 Pipenbacher, »G. Petronij Arbiter: Pojedina pri Trimalhionu«, 187–89.

Slika 5: Fran
Ilešič [ASK]

Slika 6: Anton Dokler
(ok. 1920) [osebni arhiv]

Slika 7: Anton Dokler, Grško-slovenski
slovar (1915) [osebni arhiv]

»ki rešuje svoje uživavce vseh skrbi«, »Skrbilom«, »Rešitelj«). Svojo oceno je zaključil: »Razen nerazumljenega mesta (*Liber pater*) so vse tukaj omenjene pomanjkljivosti nebistvenega značaja in izginejo nasproti ugodnemu vtisu, ki ga napravi na čitatelja umotvor v svoji celoti. Prevod se bere gladko in zbuja zanimanje od začetka do konca. Želeti bi bilo, da bi ga brali zlasti tisti mnogoštevilniki, katerim kliče na ves glas: *Mutato nomine de te fabula narratur* (pod drugim imenom se piše resnica o tebi, grdoba!).«

Učbeniki

Pipenbacher je svoje učbenike začel pisati l. 1908; odzval se je vabilu Društva slovenskih profesorjev, ki si je prizadevalo za načrtno nastajanje slovenskih učbenikov in uvajanje slovenščine kot učnega jezika na gimnazijah, za oba klasična jezika pa je imelo celo poseben finančni fond.

Priročni slovarčki

Leta 1908 je ambiciozno prevzel pripravo komentarja in priročnega slovarja k štirim antičnim piscem: Horaciju, Demostenu, Platonu in Sofoklu,¹⁶ od katerih sta izšla dva – priročni slovar in komentar k Demostenu in k Horaciju. Slovarčkov k Platonu in Sofoklu ni pripravil, ker po izidu Doklerjevega slovarja l. 1915 nista bila več potrebna, saj je slovar vključeval večino Platonovega besedja in besedje vseh Sofoklovih najpomembnejših tragedij.¹⁷

Leta 1911 je Pipenbacher izdal *Slovarček k I. in III. olinskemu ter III. filipskemu Demostenovemu govoru (po Wotkejevi izdaji)*.¹⁸ Priročni slovarček je začel pisati že l. 1908, vendar se je vmes posvetil pripravi latinske slovnice in latinske vadnice, zato je z izidom nekoliko zamujal.¹⁹ Priredil ga je po izdaji izbranih Demostenovih govorov Karla Wotkeja²⁰ in obsega 27 strani. Na začetku je dodal kratek uvod, v katerem je predstavil Demostenovo življenje in delo ter zgodovinsko ozadje njegovih političnih govorov, katerih besedje je vključeno v slovarček. Pri tem se je oprl na zahteve, ki jih je postavljala učni načrt za avstrijske gimnazije,

16 Hriberšek, *Klasični jeziki v slovenskem šolstvu*, 218.

17 Hriberšek, »Nastajanje Šolskega grško-slovenskega slovarja«, 9–11; Hriberšek, »Na poti do grško-slovenskega slovarja Antona Doklerja (1915)«, 291–98.

18 Ilešič, »Vesti Društva slovenskih profesorjev«, 474; Ilešič, »Tajnikovo poročilo o delovanju 1910/1911«, 484; Hriberšek, *Klasični jeziki v slovenskem šolstvu*, 204–05.

19 Ilešič, »Vesti Društva slovenskih profesorjev«, 474; Ilešič, »Tajnikovo poročilo o delovanju 1910/1911«, 484.

20 Wotke, *Demosthenes: ausgewählte Reden*.

sprejet l. 1909 v duhu prenove učnih načrtov na avstrijskih srednjih šolah s posebnim ministrskim odlokom. Novi učni načrt je pri posodobitvi predmetov upošteval najnovejša spoznanja specialnih didaktik, ohranjal je posebnost in samobitnost gimnazije in položaj obeh klasičnih jezikov, je pa v primerjavi s prejšnjimi učnimi načrti namenjal več časa za pouk modernih jezikov in izrecno je poudarjal povezovanje med predmeti. Bistvena sprememba pri pouku klasičnih jezikov je bila, da je učni načrt izpostavil pomen lektire, njenega razumevanja in razlage, predvsem pa je omogočal njeno svobodnejšo izbiro in oblikovanje in je v ospredje postavljал kulturno in politično življenje grške in rimske antike.²¹ Prenovljeni učni načrt je za lektiro iz Demostena predvideval izbor dveh manjših političnih govorov ali enega večjega; če pogledamo letna izvestja gimnazij (ne le slovenskih, ampak avstrijskih nasploh), so bili najpogostejše izbrani Demostenovi olinski govori, v učnem načrtu pa je bil kot posebej primeren izrecno priporočen III. filipski govor. Prvi slovenski učni pripomoček za obravnavo Demostena je 48 let pred Pipenbacherjem napisal Josip Šuman, ki je v letnem izvestju mariborske Državne c. k. (klasične) gimnazije za leto 1863 objavil predstavitev Demostenovega drugega olinskega govora pod naslovom *Obsežek, delitev in vodilne misli Demostenovega govora olinskega drugega z odlomkom poskušenega prevoda*.²²

Leta 1912 je Pipenbacher objavil napovedani *Slovarček h Qu. Horati Flacci carmina selecta* (po Huemerjevi izdaji). Priredil ga je na osnovi izbora Horacijevih pesmi, ki ga je pripravil avstrijski šolnik in klasični filolog Johann Huemer (1849–1915)²³ in je med letoma 1882 in 1914 doživel devet izdaj;²⁴ izdaja je bila standardni priročnik za prevajanje Horacija na avstrijskih gimnazijah, kar potrjujejo tudi sezname lektire, ki jih najdemo v tedanjih letnih gimnazijskih izvestjih avstrijskih gimnazij. Pipenbacher ga je začel pripravljati že v šolskem l. 1908/1909, vendar je zaradi priprave latinske slovnice in vadnice moral počakati na izdajo še nekaj let.²⁵ Najprej ga je objavil v izvestju Druge c. kr. državne gimnazije (zdaj gimnazija Poljane) za šolsko leto 1911/1912,²⁶ nato pa je izšel tudi kot posebna publikacija.²⁷ V slovarčku, ki obsega 67 strani, je zajeto besedje

21 *Normallehrplan des Gymnasiums*, 3–5, 10–15; Halma et al., *Die Mittelschulen Österreichs*, 31–89; Pidoll, *Der neue Normallehrplan des Gymnasiums*, 5–7.

22 Šuman, »Obsežek, delitev in vodilne misli«, 3–14.

23 N. N., »Huemer, Johan«, 5.

24 Huemer, *Q. Horatii Flacci carmina selecta*.

25 Ilešič, »Vesti Društva slovenskih profesorjev«, 474.

26 Pipenbacher, »Slovarček h Qu. Horati Flacci carmina selecta«, 1–67.

27 Pipenbacher, »Slovarček h Qu. Horati Flacci carmina selecta«, ponatis; Ilešič, »Vesti Društva slovenskih profesorjev«, 474; Ilešič, »Tajnikovo poročilo o poslovnem letu 1911./12.«, 553; Hriberšek, *Klasični jeziki v slovenskem šolstvu*, 206–07.

k 58 Horacijevim izbranim *Pesmim* (izbor iz vseh štirih knjig zbirke), k *Stoletni pesmi* (*Carmen saeculare*), k dvema *Epodama* (*Iambi*), dvema *Satirama* (*Saturae*) in dvema *Pismoma* (*Epistulae*).

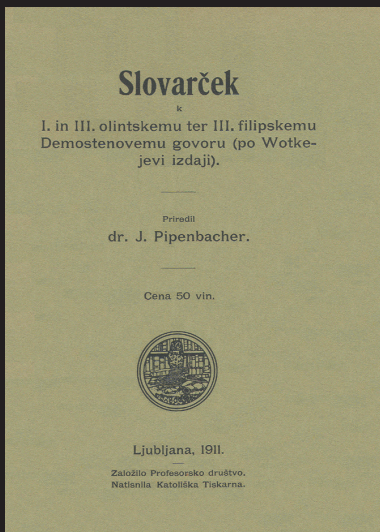
Latinska slovnica in latinske vadnice

Leta 1910 je Pipenbacher izdal svojo *Latinsko slovnico*.²⁸ Zelo verjetno ga je k pisanju spodbudila konfrontacija s Tominškom ob izidu njegove slovnice; že v kritični recenziji izražena zaskrbljenost nad kvaliteto je bila najbrž neposredni povod za njen nastanek, prav tako pa tudi njun osebni spor, ki bi se verjetno še bolj razvnel, če ga Fran Ilesič, tedanji predsednik Slovenske matice (predsedoval ji je v obdobju 1907–14), ne bi diplomatsko ustavil, saj se je dobro zavedal, kakšno škodo povzroča osrednjemu slovenskemu društvu ostra polemika med dvema njegovima uglednima članoma. Slovnica je po kakovosti predstavitve slovničnega gradiva presegla Tominškovo; Pipenbacher je odpravil pomanjkljivosti, ki jih je odkril v Tominškovi slovnici, in svojo prilagodil novemu učnemu načrtu iz l. 1909,²⁹ zato se je takoj začela uveljavljati namesto Tominškove kot standardni učbenik za pouk latinskega jezika. Po zunanjem obsegu sta slovnici skoraj enaki, Pipenbacherjeva pa je bolj metodična, bolj ekonomična in bolj sistematična pri predstavitvi, s čimer je Pipenbacher zadostil osnovni zahtevi učnega načrta iz l. 1909, ki je zahteval, naj bo slovnici pouk poenostavljen in kar najbolj nazoren. Razdelitev snovi je sicer standardna. Najprej obravnava glasoslovje, nato oblikoslovje, sledi besedotvorje, nato skladnja in na koncu standardni dodatki, značilni za starejše latinske slovnice: mere, koledar, osnove metrike ipd. Drugače kot Tominšek je Pipenbacher obravnavo nedoločnih glagolskih oblik in z njimi tvorjenih konstrukcij dal na konec. Slovnica kljub svoji ekonomičnosti ponuja več gradiva kot Tominškova, razlage so nazornejše in natančnejše, enostavnejše in bolj povezane (vse izjeme, dopolnila in pojasnila so dodani v opombah pod glavno razlago), dodanih pa je tudi več primerov. Kot standardni učbenik so jo uporabljali na klasičnih in realnih gimnazijah 30 let, od šolskega leta 1910/1911 do 1940/1941, ko jo je nadomestila *Latinska slovnica*, ki sta jo pripravila Rudolf Južnič in France Korbar;³⁰ ko so jo v nižji gimnaziji postopoma nadomeščali drugi učbeniki, je ostala glavni učni pripomoček za višje gimnazije. Druga izdaja, ki je bila

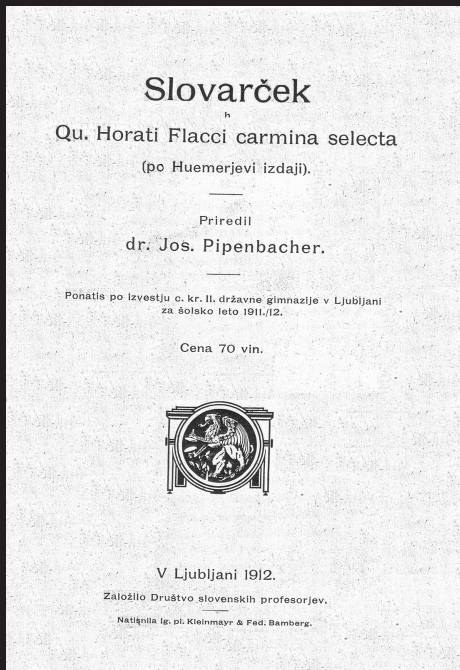
28 Pipenbacher, *Latinska slovnica*.

29 *Normallehrplan des Gymnasiums*; Pidoll, *Der neue Normallehrplan des Gymnasiums*.

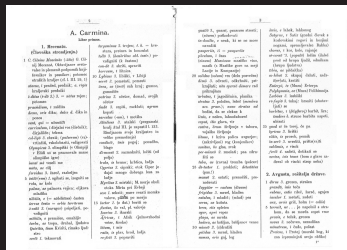
30 Južnič et al., *Latinska slovnica* (1940).

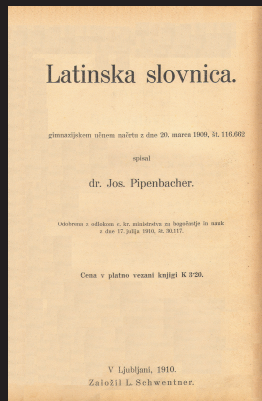
Slika 8: Josip Pipenbacher, Slovarček k I. in III. olinskemu ter III. filipskemu Demostenovemu govoru (1911) [osebni arhiv]

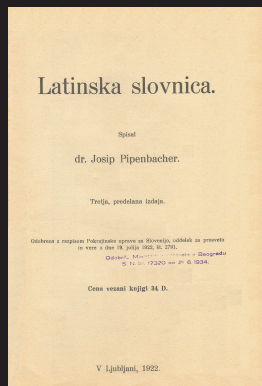
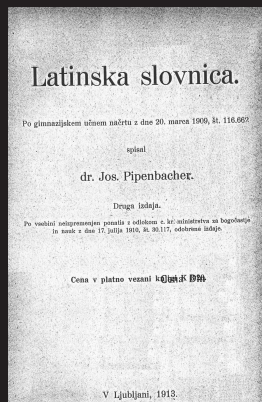
Slika 9: Josip Pipenbacher, Slovarček h Qu. Horati Flacci carmina selecta (1912), naslovnica [osebni arhiv]

Slika 10: Josip Pipenbacher, Slovarček h Qu. Horati Flacci carmina selecta

Slika 11, 12, 13: Josip Pipenbacher, Latinska slovnica (1. izdaja 1910, 2. izdaja 1913, 3. izdaja 1922) [osebni arhiv]

nespremenjen ponatis prve izdaje, je izšla l. 1913, tretja, predelana izdaja pa l. 1922.³¹

Po slovnici so svoje učne pripomočke prirejali tudi nekateri drugi filologi, npr. Lavoslav Koprivšek, ki je med letoma 1885 in 1892 pripravil obsežen, 197 pol oziroma 788 strani obsegajoč komentar h Korneliju Nepotu, a je zaradi svoje obsežnosti ostal v rokopisu (danes ga hrani NUK).³² Avtor ga je pozneje še dvakrat priredil; ko je izšla Tominškova slovnica, je slovnične podatke priredil njegovi *Latinski slovnici*, po izidu Pipenbacherjeve pa njegovi.

Hkrati s slovnico je l. 1910 izšla tudi slovnici in učnemu načrtu iz l. 1909 prilagojena *Latinska vadnica za prvi razred gimnazij in realnih gimnazij*, izdana kot konkurenčna vadnica k Wiesthalerjevi vadnici, ki jo je za potrebe svoje slovnice priredil Josip Tominšek in jo izdal l. 1910 pod naslovom *Fr. Wiesthalerjeve Latinske vadbe 1. del za prvi gimnazijski razred*.³³

Pipenbacherjeva vadnica ni tako obsežna (obseg je za dobro tretjino manjši), vključuje pa latinsko-slovenske in slovensko-latinske vaje za obravnavo deklinacij, pomožnika *esse*, pridevnikov, prislovov, števnikov in konjugacij. Vaje h konjugacijam so razdeljene na aktiv in pasiv in znotraj teh dveh kategorij še po glagolskih deblih (prezentovo, perfektovo, supinovo). Skladno s priporočili učnega načrta je pisec vključil številne sentence in poučne zgodbe, ki so bodisi prirejene mitološke zgodbe (Enej; Dedal; Tantal; Ifigenija idr.) bodisi priredbe basni (Lisica in štorčlja; *Equus et asinus*; Lisica in grozdje ...) ali pa krajša poučna zgodovinska besedila (Grki in Rimljani; Peržanske vojne; Bias; *Hic Rhodus, hic salta* ...). Vadnico je formalno založilo Društvo slovenskih profesorjev;³⁴ Pipenbacher se je v podporo društvenim prizadevanjem odrekel honorarju, društvo pa je v zameno za to zagotovilo njen izid.³⁵ Vadnica je izšla še trikrat: druga izdaja l. 1913, tretja izdaja l. 1920 kot *Latinska vadnica za humanistične in realne gimnazije: Nižja stopnja 1.*, četrta, predelana izdaja pa l. 1928 kot *Latinska vadnica za realne in klasične gimnazije: 1. del*. V rabi je bila od šolskega l. 1910/1911 do šolskega l. 1934/1935, ko jo je nadomestila *Latinska*

31 Hriberšek, *Klasični jeziki v slovenskem šolstvu*, 278–82.

32 NUK, Ms 1220, *Kornelija Nepota životopise pojasnil Lavoslav Koprivšek*.

33 Wiesthaler et al., *Fr. Wiesthalerjeve Latinske vadbe 1. del*; Hriberšek, *Klasični jeziki v slovenskem šolstvu*, 196–97.

34 Ilešič, »Pipenbacher Jos. dr.: Latinska slovnica«, 62–63; Ilešič, »Izvestje Društva slovenskih profesorjev 1909/10«, 568; Hriberšek, *Klasični jeziki v slovenskem šolstvu*, 219–20.

35 Ilešič, »Izvestje Društva slovenskih profesorjev 1909/10«, 566–73; Ilešič, »Tajnikovo poročilo o delovanju 1910/1911«, 481–87; Ilešič, »Tajnikovo poročilo o poslovnem letu 1911./12.«, 476–78, 550–55.

vadnica in slovnica za prvi razred klasičnih in peti razred realnih gimnazij, ki sta jo izdala Anton Sovrè in Ernest Tomec.³⁶

Edino recenzijo Pipenbacherjevih učbenikov je l. 1910 ob izidu slovnice in prvega dela vadnice napisal Pipenbacherjev stanovski kolega Anton Dolar;³⁷ pohvalil je njuno bogato vsebino, vsebinski napredek, jasne primere, ekonomičnost in sistematičnost, ki vodijo do pravilnega učenja oblikoslovja, pri vadnici pa tudi dejstvo, da ustrezno nadomešča zahtevno in preobsežno Wiesthalerjevo vadnico v Tominškovi priredbi. Všeč mu je bila tudi grafična podoba (ključni podatki v odebeljenem tisku) in dosledno označevanje dolgih zlogov, ki navaja na pravilno izgovarjavo.

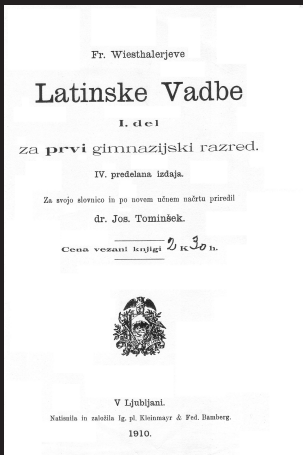
V naslednjih treh letih je Pipenbacher izdal še tri vadnice, ki jih je priredil za svojo slovnico, vaje v njih pa je zasnoval enako kot v vadnici za prvi razred: l. 1911 je izšla *Latinska vadnica za drugi razred gimnazij in realnih gimnazij*, l. 1912 *Latinska vadnica za tretji razred gimnazij in realnih gimnazij* in l. 1913 *Latinska vadnica za četrti razred gimnazij in realnih gimnazij*.

Vadnica za drugi razred (1911) je najobsežnejša; obsega 175 strani. V prvem delu vadnice so vaje h glagolom 3. konjugacije na *-io*, k deponentnikom, opisni spregi, posebnostim sklanjatev, števnikom, zaimkom, neodvisnim in odvisnim vprašanjem, odvisnikom in konstrukciji akuzativa z infinitivom; drugi del vključuje vaje za utrjevanje pravilnih, nepravilnih in brezosebnih glagolov, participa, absolutnega ablativa, gerundija, gerundiva in supina; s temi poglavji je zajel že znaten del skladnje. Vaje večinoma vključujejo vsebinsko nepovezane stavke, precej pa je tudi tematsko povezanih odlomkov, prirejenih iz Ovidija, Fajdra, Kurcija Rufa in Ksenofonta: mitološke zgodbe (*Arion*, *De raptu Proserpinae*, *De Cadmo*), basni (*Leo et asinus et vulpes*, *Lupus et grus*) in poučne zgodbe (*De agricultura*, *Senex et mors*, *De Croesi fortuna adversa*). Vadnica je izšla še trikrat: druga izdaja je izšla l. 1918, tretja 1924 kot *Latinska vadnica za humanistične in realne gimnazije: Nižja stopnja II.*, četrta, predelana izdaja pa l. 1929 kot *Latinska vadnica za realne in klasične gimnazije: II. del*. Na gimnazijah so jo uporabljali do l. 1937, ko jo je nadomestila *Latinska vadnica za drugi razred klasičnih in šesti razred realnih gimnazij*, ki so jo pripravili Rudolf Južnič, France Korbar in Ernest Tomec.³⁸

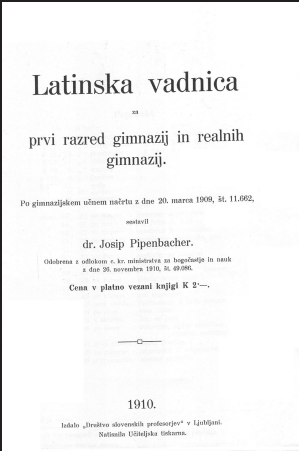
36 Sovrè et al., »*Latinska vadnica in slovnica*«; Hriberšek, *Klasični jeziki v slovenskem šolstvu*, 290–91.

37 Dolar, »Dr. Jos. Pipenbacher: *Latinska slovnica*«, 442–43.

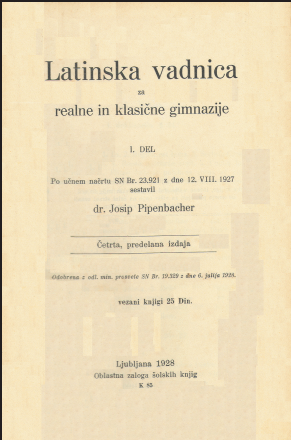
38 Južnič et al., *Latinska vadnica za drugi razred*.

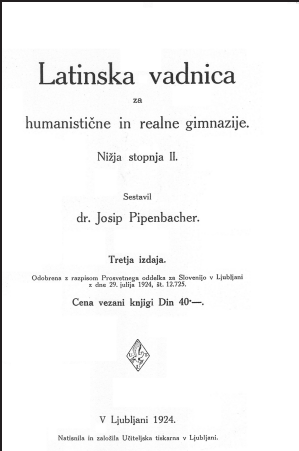
Slika 14: Josip Tominšek, Fr. Wiesthallerjeve Latinske vadbe I. del za prvi gimnazijski razred (1910) [osebni arhiv]

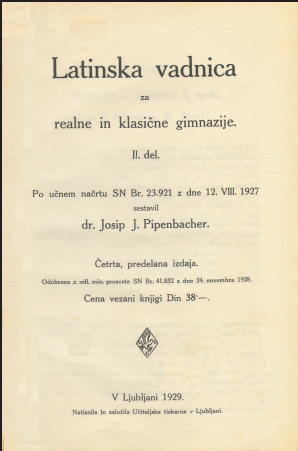
Slika 15: Josip Pipenbacher, Latinska vadbica za prvi razred gimnazij in realnih gimnazij (1910) [osebni arhiv]

Slika 16: Josip Pipenbacher, Latinska vadbica za realne in klasične gimnazije. I. del (1928; 4. izdaja) [osebni arhiv]

Slika 17: Josip Pipenbacher, Latinska vadbica za humanistične in realne gimnazije: Nižja stopnja II. (1924) [osebni arhiv]

Slika 18: Josip Pipenbacher, Latinska vadbica za realne in klasične gimnazije: II. del (1929) [osebni arhiv]

Latinska vadnica za realne in klasične gimnazije: I. del (1928) in *Latinska vadnica za realne in klasične gimnazije: II. del* (1929) sta nastali predvsem zaradi potreb latinskega pouka na realnih gimnazijah, kjer je bilo treba usvojiti osnovno slovnično znanje v dobrih dveh letih; zato je bilo treba snov, ki je bila prej zajeta v štirih vadnicah, primerno skržiti. Pipenbacher je vadnici vsebinsko predelal in priredil, preuredil je obravnavo snovi (zlasti glagola), skrajšal paragrafe in predelal primere (nekatero delno, nekatere v celoti, nekatere je pustil nespremenjene); ohranil je obsežno obravnavo oblikoslovja, zelo pa je skržil obravnavo skladnje (sklonoslovje je v celoti izpustil), ker se je natančnejša obravnava lahko navezovala na lektiro. Skladno z učnimi usmeritvami in priporočili jugoslovanskih prosvetnih oblasti je vključil tudi nekaj primerov in sestavkov o Kraljevini SHS (npr. *Serbia, Croatia, Slovenia sunt terrae; Kralj Peter v svetovni vojni pri vojaki na fronti*) in dodal več tematskih zgodb (basni, anekdote iz življenja velikih Grkov in Rimljanov, prirejeni odlomki). Drugače je pri predelavi ostal zvest načelom, ki jih je uveljavljal že v prvih izdajah učbenikov. Pri vajah kombinira induktivno in deduktivno učno metodo; začne z obravnavo samostalnika, nato preide na glagol. Obdelano je celotno oblikoslovje in večina skladnje z izjemo sklonoslovja. Pipenbacherjevo glavno metodološko načelo je bilo, da je slovnično znanje sredstvo, ki omogoča doseg smotra, to pa je razumevanje besedil klasikov, ki vodi h končnemu cilju – k poznavanju rimske literature ter rimskega političnega in kulturnega življenja. Drugače kot pri pouku živih jezikov, kjer je končni cilj ustno in pisno obvladovanje jezika in učenec začenja pouk s tem, da se v tujem jeziku seznani s svojo neposredno okolico, je dal Pipenbacher prednost pridobivanju osnovne jezikovne opreme, zato se je osredotočil na oblikoslovje in osnove skladnje. S takim pristopom pa si je prislužil kritike liberalnejših reformističnih krogov, ki so si prizadevali za zmanjševanje števila ur, namenjenih klasičnima jezikoma.³⁹

Latinska vadnica za tretji razred gimnazij in realnih gimnazij, ki je izšla l. 1912, je prav tako razdeljena na dva dela. Prvi del vključuje slovensko-latinske vaje iz uvoda v skladnjo (ujemanje subjekta in predikata, atribut in apozicija), sklonoslovja in prepozicij, drugi del pa slovenske sestavke, prirejene po *Latinski čitanki za tretji gimnazijski razred*, ki jo je l. 1908 izdal Janko Košan,⁴⁰ k njej pa je pripravil tudi poseben priročni slovarček.⁴¹ Pipenbacher jih je povzel in priredil iz šestih Nepotovih življenjepisov (Miltiad, Temistokles, Aristid, Kimon,

39 Pipenbacher, »Pouk latinščine na prvi stopnji« (1921), 78; Pipenbacher, »Pouk latinščine na prvi stopnji« (1934/35), 877.

40 Košan, *Latinska čitanka za tretji gimnazijski razred*.

41 Košan, *Latinsko-slovenski slovar k Latinski čitanki*.

Epaminondas, Pelopidas) in štirih odlomkov iz Kurcija Rufa. Njena druga izdaja je v bistveno nespremenjeni obliki izšla l. 1921 kot *Latinska vadnica za humanistične in realne gimnazije: Srednja stopnja I*. Na gimnazijah so jo uporabljali do l. 1939, ko jo je nadomestila *Latinska vadnica in slovnica za 3. in 4. razred klasične in 7. razred realne gimnazije*, ki so jo pripravili Franc Belec, Franc Jerè in Franc Omerza.⁴²

Leta 1913 je izšla *Latinska vadnica za četrti razred gimnazij in realnih gimnazij*, ki je nadgradnja vadnice za 3. gimnazijski razred in dopolnjuje vaje iz sintakse. Vanjo so vključene slovensko-latinske vaje k zaimkom, nedoločnim glagolskim oblikam in iz njih tvorjenim konstrukcijam, h glagolskim časom in naklonom, k sosledici časov, k odvisnikom in odvisnemu govoru, na koncu pa je Pipenbacher dodal še priredbi dveh daljših odlomkov iz Cezarjeve *Galske vojne*: vojna s Helvetijci (1.5–29) in spopad z Ariovistom (1.30–54). Vadnica je izšla še dvakrat: druga izdaja leta 1919, tretja, bistveno nespremenjena, pa kot *Latinska vadnica za humanistične in realne gimnazije: Srednja stopnja II*. leta 1922. Na gimnazijah so jo uporabljali do izida Belec-Jerè-Omerzove *Latinske vadnice in slovnice za 3. in 4. razred klasične in 7. razred realne gimnazije* l. 1939.⁴³

Latinsko-slovenski slovar

Med Pipenbacherjeve dosežke na področju učbeniške produkcije lahko uvrstimo tudi njegovo sodelovanje pri največjem projektu na področju klasične filologije na Slovenskem: pri delu na velikem *Latinsko-slovenskem slovarju*, ki je nastajal pod uredniškim vodstvom Frana Wiesthalerja od leta 1895 naprej. Priprava slovarja je bila del prizadevanj slovenskih profesorjev za uveljavitev slovenščine kot učnega jezika pri pouku na gimnazijah. Za poučevanje latinščine in grščine je bilo to še posebej pomembno, ker jima je bilo v predmetniku namenjenih več kot 40% učnih ur. Projekt je leta 1894 spodbudil in podprl kranjski deželni zbor kot del prizadevanj za uvedbo slovenskega učnega jezika v višjo gimnazijo, ki je projekt zaupal deželnemu odboru in deželnemu šolskemu svetu; slednji je bil pooblaščen, da se s slovenskimi profesorji, ki so poučevali na gimnazijah, dogovori za sodelovanje. Vodenje priprave slovarja je prevzel tedanji ravnatelj Državne c. kr. nižje gimnazije (zdaj gimnazija Poljane) Fran Wiesthaler, ki je postal tudi vodja posebnega slovarskega odbora, katerega člani so bili še Maks Pleteršnik, Rajko Perušek, Ljudevit Lederhas in dr. Lovro Požar. Odbor je določil smernice dela in za vodjo projekta

42 Belec et al., *Latinska vadnica in slovnica za 3. in 4. razred*.

43 Hriberšek, *Klasični jeziki v slovenskem šolstvu*, 203.

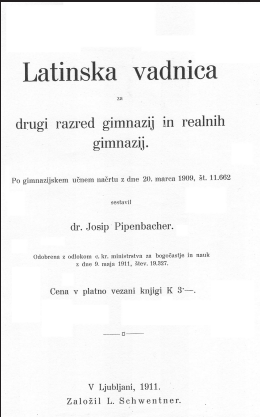
potrdil Frana Wiesthalerja, ki je poslal na klasičnih in realnih gimnazijah delujočim slovenskim profesorjem vabilo k sodelovanju; odzvalo se jih je 11, med njimi tudi Josip Pipenbacher, ki je prevzel pripravo črke R.⁴⁴ Ko so sodelavci l. 1900 končali svoje naloge, je Wiesthaler prevzel nase dolgoletno pregledovanje, popravljanje in dopolnjevanje slovarskega gradiva ter pripravo za tisk. Razmere projektu niso bile naklonjene; čeprav je po ustanovitvi Društva slovenskih profesorjev l. 1906 slovar prešel pod okrilje društva, se je redigiranje zavleklo vse do leta 1914, ko je 15. julija Wiesthaler sporočil deželnemu odboru, da je večina dela končana, in prosil za tisk slovarja, vendar je namero preprečil začetek 1. svetovne vojne. Oktobra 1918 je financiranje natisa na pobudo ljubljanskega škofa Antona Bonaventure Jegliča prevzela ljubljanska škofija; do leta 1925 je bilo po številnih zapletih natisnjenih 31 strani uvoda in 63 pol (1008 strani) slovarja (gesla A–*facilis*). Fran Wiesthaler ni dočakal izida svojega življenjskega dela, umrl je 26. januarja 1927. Pipenbacherjev prispevek k slovarju je ostal enak; za slovar je obdelal črko R, ki je ostala v rokopisu.⁴⁵

Prispevki s področja metodike in slovnice

Na področju specialne didaktike in metodike klasičnih jezikov je imel v času avstro-ogrske monarhije vodilno vlogo najprej Josip Tomišek, od izida *Latinske slovnice* l. 1910 pa je to mesto prevzel Pipenbacher. S svojimi učbeniki je najbolj zaznamoval slovnični pouk latinskega jezika tudi po koncu prve svetovne vojne; v novi državi in v novih, na področju šolstva pogosto precej kaotičnih razmerah je ostal prvo ime ne le didaktike in metodike, ampak tudi učbeniške produkcije na področju latinskega jezika. Dokaz njegovih prizadevanj je serija različnih učbenikov in učnih pripomočkov, ki so doživeli več ponatisov in izdaj in so še dolgo potem, ko že niso bili več v rabi pri pouku na gimnazijah, ostali sinonim za kakovostne učbenike. Njegova slovnica je bila več kot 30 let temeljni učbenik za pouk latinskega jezika; tudi njegove vadnice so bile na gimnazijah v rabi vse do šolskega l. 1940/1941 (prim. zgoraj paragrafe o slovnici in vadnicah). Z enostavnejšimi slovničnimi

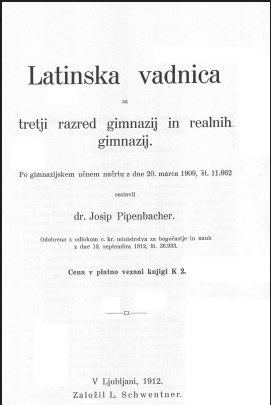
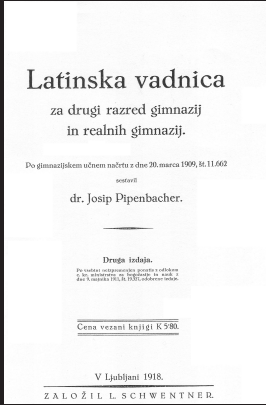
44 Gl. *Obravnave deželnega zbora kranjskega v Ljubljani* 41 (1899–1900), št. 5, 204; *Obravnave deželnega zbora kranjskega v Ljubljani* 42 (1900–01), št. 42, 218. Deželni odbor je prosil cesarsko-kraljevo predsedstvo, naj izposluje, da bi Wiesthalerja popolnoma, druge pa vsaj polovico oprostili vseh učnih dolžnosti.

45 Gl. Hriberšek, *Klasični jeziki v slovenskem šolstvu*, 168–75, 303–08; Hriberšek, »Monumentum Wiesthalerianum«, 73–90; Hriberšek, »Wiesthalerjev latinsko-slovenski slovar: 1894–2007«, 735–55; Hriberšek, »Od starega do novega Wiesthalerja«, 757–84.

Slika 19: Josip Pipenbacher, Latinska vadnica za drugi razred gimnazij in realnih gimnazij (1911) [osebni arhiv]

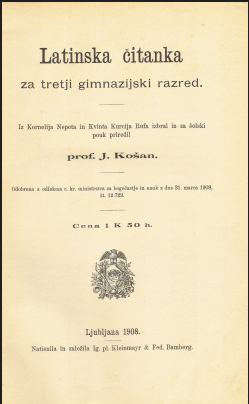
Slika 20: Josip Pipenbacher, Latinska vadnica za drugi razred gimnazij in realnih gimnazij (2. izdaja; 1918) [osebni arhiv]

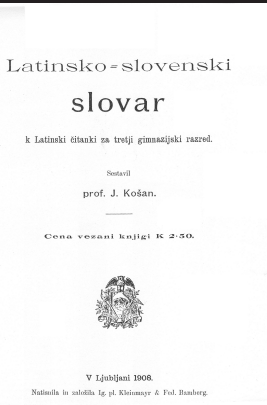
Slika 21: Josip Pipenbacher, Latinska vadnica za tretji razred gimnazij in realnih gimnazij (1912) [osebni arhiv]

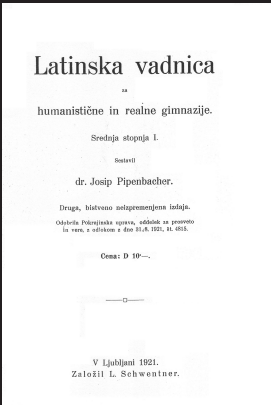
Slika 22: Janko Košan [osebni arhiv]

Slika 23: Janko Košan, Latinska čitanka za tretji gimnazijski razred (1908) [osebni arhiv]

Slika 24: Janko Košan, Latinsko-slovenski slovar k Latinski čitanki za tretji gimnazijski razred (1908) [osebni arhiv]

Slika 25: Josip Pipenbacher, Latinska vadnica za humanistične in realne gimnazije: Srednja stopnja I. (1921) [osebni arhiv]

vprašnji, s problematiko metodike in specialne didaktike latinskega jezika se je ukvarjal tudi v nekaterih svojih člankih.

Najprej je l. 1921 v *Popotniku* objavil prispevek *Pouk latinščine na prvi stopnji*,⁴⁶ ki je odgovor na oceno sicer anonimnega recenzenta tretje izdaje njegove slovnice. Ocena (ime recenzenta oziroma aprobanta ni znano) ga je spodbudila, da je odgovoril na nekatere v njej zapisane očitke, obenem pa razkril tudi svoj pogled na začetni nivo pouka latinščine. Glavni recenzentov očitek na račun Pipenbacherjeve *Latinske vadnice 1* je bil, da najprej obravnava samostalniki (*nomen*) in nato glagol (*verbum*):

Misli namreč, da bi »po naravnem načelu bil ravno obratni red pravi«, češ da je jedro govora glagol, da izraža že sam z eno besedo misel in tvori stavek kakor noben drugi govorni razpol ne. ... Sicer še skuša g. recenzent svojo zahtevo podpreti s trditvijo, da pride po sedanji metodi (najprej *nomen*, potem glagol) »sistematično vežbanje glagolov na konec in tako se vrste naglo zaporedoma glagolske oblike . . . dokler morebiti nepričakovani konec šolskega leta ne prepreči završetka najvažnejšega dela celega prvega leta«. To da se pripeti učitelju, ki se je predolgo ukvarjal z manj važno sklanjo.⁴⁷

Kot drugo slabost je Pipenbacherju poočital, da za primere uporablja vsebinsko iztrgane stavke (Pipenbacher je priznal, da obstaja v vadnici nekaj takšnih »zamaškov«, da pa načeloma to ne drži) in da za pouk latinščine ne upošteva metode, kakršna se uporablja pri pouku sodobnih jezikov:⁴⁸

Drugo slabost moje Vadnice imenuje g. cenzor podajanje učne snovi v posameznih stavkih, češ da so »učne knjige modernih jezikov že zdavnaj zapustile metodo takozvanih posameznih stavkov« (glasiti bi se pač moralo: takozvano metodo pos. st.). Potem nadaljuje: »Kedaj je že pozabljen nekdanj glasoviti neizogibni 'mali' in 'veliki' Ploetz za francoski jezik, ki je vežbal a tudi naučil celo človeško generacijo s posameznimi stavki brez medsebojne vsebinske zveze. Na njegovo mesto je stopila cela vrsta izdajateljev učbenikov, ki kar tekmujejo med seboj, kdo bode mladini pouk napravil metodičnejši in interesantnejši tudi po vsebini podanih vaj.« Nato vzklikne: »In s kakšnim veseljem in uspehom se danes uči mladina n. pr. francoščine po

46 Pipenbacher, »Pouk latinščine na prvi stopnji«, 73–81.

47 Pipenbacher, »Pouk latinščine na prvi stopnji«, 74, 75.

48 Pipenbacher, »Pouk latinščine na prvi stopnji«, 76.

Latinska vadnica

28

četrty razred gimnazij in realnih
gimnazij.

Po gimnazijskem učnem načrtu z dne 20. marca 1909, št. 11.662

avtoril

isp. Pipenbacher.

Odobreno z odlokom o št. ministrstva za bogoslovje in nauka
z dne 3. aprila 1913, št. 43.732.

Cena v platno vezani knjigi K 2,20.

— □ —

V Ljubljani, 1913.
Založil L. Schwentner.

Slika 31: Fran Wiesthaler, Latinsko-slovenski veliki slovar (A-facilis) (1923) [osebni arhiv]

izvrstnih učbenikih Fetterjevih, Weitzenbockovih, Bechtelovih in tudi Juvančičevih itd.! Ne pomaga nič, tudi klasični filolog se bo moral naposled, če še tako pozno, udati zahtevi po pametni reformi ...«.

Ocenjevalca je zmotila tudi Pipenbacherjeva razlaga pasiva, zlasti raba predloga »od«:

Končno si še dovoljujem, dasi to stopa preko okvira gornjega naslova, izpregovoriti na kratko o rabi oz. dopustnosti ali (pri lat. celo) nujnosti predloga »od« pri pasivu. Dobil sem namreč službeni poziv, da odpravim »tiste napake, zlasti jezikovne, ki jih navaja ocenjevalec B. v svoji oceni, kar velja posebno o predlogu od namesto po«. Povod za to zahtevo je dala brezdvomno cenzorjeva trditev: »st. 129, 4 (spominjaj se od njih: neslovensko, mesto: daj se jim spominjati).« – Da je cenzorjev predlog: »daj se jim spominjati« nesprejemljiv, je jasno vsakomur, ki se je le površno pečal s pasivom. Kako naj učenec prestavi: jim? Z dat.? Nikakor ne, ker imamo delujočo osebo le pri gerundivu v dat. Z ab in abl.? Po katerem pravilu? Ko bi uvedli ta način pasivnega izražanja, bi postala zmeda tolika, da bi je ne premagal največji napor. Kajti ta dat. delujoče osebe (dat. auctoris) pri pasivu je v slov. le mogoč pri opisu z »dati«. V obeh ostalih slučajih, ki sta vendar običajna: »opominjam se, opominjan sem« vendar ne morem staviti dat. Pač pa morem rabiti tudi pri opisu z dati predlog od. Stavke »opominjaj se od njih« je pa vkljub nasprotni trditvi g. cenzorja pravilno slovenski in je zgoraj omenjena uradna zahteva neopravičena, kakor bomo takoj videli.⁴⁹

Pipenbacherjev prispevek ima trojni namen. Kot prvo odgovarja na očitke, ki jih je kot slabosti na račun njegove vadnice podal sicer neznan recenzent. Glede recenzentovega očitka, da najprej obravnava samostalniki in nato glagol: pogledi na pristop k pouku na začetni stopnji učenja latinščine so se skozi čas spreminjali in tudi pisci učbenikov so se zanj različno odločali. Specialnodidaktični priročniki tega obdobja so priporočali sočasno obravnavo vseh besednih vrst, a odločitev je bila prepuščena učitelju; Pipenbacher je dajal prednost obravnavi samostalnika. Drugi očitek, da ne uporablja tematsko povezanih besedil, ampak posega po vsebinsko iztrganih stavkih, z vidika metodike ni bil upravičen; ministrska navodila za učitelje so sicer priporočala, naj učitelji uporabljajo tematsko povezana besedila, če je le mogoče, in ta naj učence uvajajo v različne kulturno-civilizacijske vsebine, vendar so mnogi učitelji vsaj na začetku učenja posegali po

49 Pipenbacher, »Pouk latinščine na prvi stopnji«, 79.

vsebinsko nepovezanih stavkih, ki so bili velikokrat vzeti ali prirejeni iz izvirnih besedil, s svojo raznoliko vsebino pa so učence seznanjali z zgodovinskimi, literarnimi, kulturnimi in drugimi vsebinami in znanimi osebami iz antike. Pri razlagi pasiva se je Pipenbacher odločil, da bo razlago kar najbolj poenostavil in je pojasnitev slovenskega pasiva približal latinskemu, pri tem pa je zagovarjal bolj dobeseden pristop; učenci naj bi se najprej navadili na dobesedno prevajanje, da bi prav razumeli strukturo pasiva, njegovo tvorbo in pomen, pozneje pa bi od doslednega prevajanja pasiva prešli k prevajanju pasiva z aktivom. Iz recenzentovega očitka bi lahko sklepali, da je bil najbrž slovenist, ki se s takšnim pristopom ni strinjal.

Kot drugo prispevek ponuja splošni poduk in priporočila tako učiteljem kot učencem. Ta bi lahko strnili v nekaj osnovnih misli, zahtev, opozoril: učiteljevi cilji naj bodo jasno zastavljeni; letni delovni načrt mora biti natančno pripravljen; prav tako morajo biti jasno določene tudi učne metode, ki niso univerzalne, zato je do dobrih rezultatov mogoče priti tudi na različne načine (zagovarjal je uporabo obeh glavnih metod, tako deduktivne kot induktivne, obe je uporabil tudi pri pisanju svoje vadnice), najboljše rezultate pa daje kombiniranje metod; tako učitelj kot učenec morata poznati svoje dolžnosti in jih dosledno izpolnjevati; treba je upoštevati tako psihične kot tudi fizične zmožnosti učencev; snov je treba prilagajati zmožnostim učencev; vsega ni treba obravnavati; učitelj mora biti pri svojem delu svoboden, absolutno nujno pa je, da ima svoj predmet rad in da si nabere kar največ izkušenj; metodika klasičnih jezikov je specifična, zato naj se ju ne poučuje po pravilih, ki veljajo za moderne jezike. Iz prispevka razberemo, da je bil glede pristopa precejšen tradicionalist, ki se je upiral pogostim težnjam in predlogom didaktikov, da bi latinščino in grščino poučevali po enakih učnih metodah kot sodobne jezike. Pipenbacher je bil v svojem pogledu na jezik moderen tudi z današnjega vidika; zahteval je dobro jezikovno predznanje, poznavanje oblikoslovja in skladnje, ki naj si ga učenci pridobijo v prvih letih, bistvo pouka pa je po njegovem mnenju branje antičnih klasikov ter poglobljanje v obliko in vsebino njihovih besedil. Posebej je svaril pred pogosto napako, ki so jo zagrešili mnogi njegovi predhodniki in sodobniki, pred gramatiziranjem, pretiranim poglobljanjem v slovnico in izgubljanjem v nepotrebnih slovničnih drobnarijah.

Kot tretje pa se je dotaknil samega postopka nastajanja učbenika od oddaje rokopisa naprej. Zmotilo ga je tisto, kar je moteče pri številnih recenzijah in ocenah rokopisov knjig in člankov ter pri projektnih razpisih še danes: anonimnost recenzentov in njihovo distanciranje od soodgovornosti za kakovost končnega rezultata. Po njegovem

mnenju bi morali odgovornost pokazati in prevzeti tudi recenzenti, v prvi vrsti s tem, da bi stopili iz anonimnosti in bili pripravljeni za svojimi ocenami stati in jih zagovarjati tudi pred javnostjo.

Tri prispevke je Pipenbacher objavil v *Glasniku Profesorskega društva* (od l. 1930 *Glasnik Jugoslovenskega Profesorskega društva*). Običajno se ni loteval slovničnih tem; tokrat se jih je prvič po svojem doktoratu.

V prvem, naslovljenem *Gramatične drobtinice*,⁵⁰ je, kot nakazuje že sam naslov, obravnaval nekaj slovničnih vprašanj, ki so bila povezana z učno snovjo. Najprej se je lotil vprašanja izgovarjave latinskih glasov, ker so nekateri srednješolski profesorji po nemškem vzoru začeli uporabljati klasično izgovarjavo. Kot prvo je obravnaval upravičenost izgovora *c* kot *k* tudi pred svetlimi vokali, dalje izgovora *ti* pred vokalom kot *ti*, ne *ci*, na koncu pa izgovarjavo *s* in grškega ϕ . V drugem delu razprave je obravnaval izgovor *s* (medvokalni *s*, dvojni *s* (*ss*)); izgovor grškega χ ; razvoj grškega krepkega pridiha, njegovo upoštevanje pozneje (v latinščini in poznejših tujkah) ter nepravilnosti njegove rabe v tujkah; slovenjenje latinskih in grških imen (zlasti tvorba imenovalnika v slovenščini; podobno kot že nekateri predhodniki, ki so se ukvarjali s to problematiko, je opozoril na nedoslednosti in na vpliv tradicije, dotaknil pa se je tudi vprašanj sklanjanja); tvorbo tujk v slovenščini ter vpliv po eni strani grščine in latinščine, po drugi pa nemščine na njihovo tvorbo; vprašanje infinitivnih besednih zvez v slovenščini in nemščini ter primerjave z rabo v latinščini in grščini; brezosebni in osebni pasiv v nemščini in slovenščini; kaj je predikat in s čim se izraža; kaj je povedkovo določilo; ali lahko osebkovo besedo nadomesti tak osebkov stavek, ki je po svoji obliki oziralni stavek; problematiko poimenovanj (raba posesivnega adjektiva in roditeljskega). Na prispevek je kritično odgovoril Fran Ilešič.⁵¹

Povod za drugo razpravo z naslovom *Akuzativove funkcije*, objavljeno avgusta l. 1930,⁵² je bil prispevek »Ugledno predavanje iz srpskega jezika u IV. b. razredu gimnazije u B. polju 10. februara 1930 godine«, nekaj mesecev pred Pipenbacherjevo razpravo objavljen v *Glasniku Jugoslovenskega Profesorskega društva*; avtor predavanja in prispevka je bil Dj. I. Kiselinović. Pipenbacher je v svojem prispevku predstavil funkcije tožilnika v slovenščini, hrvaščini in srbščini, kritično pretresel Kiselinovićevo predavanje in na koncu predstavil tudi izvore poimenovanj grških in latinskih sklonov. Prispevek, v katerem mrgoli pravopisnih napak, še zlasti pa napak v navedenih grških izrazih (ne za prvo, ne

50 Pipenbacher, »Gramatične drobtinice«, 464–66, 694–705.

51 Ilešič, »Jedna stilistička primedba«, 179–82.

52 Pipenbacher, »Akuzativove funkcije«, 850–54.

za drugo ni bil kriv Pipenbacher, ampak malomarnost uredništva), je sklenil z naslednjo ugotovitvijo:

Obstajajo li v srbohrvaščini poleg ›1., 2., 3., 4., 5., 6., 7. padež‹ in latinskih izrazov nominativ, genitiv itd. še domači izrazi aktivnega ali pasivnega pomena, nisem mogel dognati. V učbenikih in slovnica, ki sem jih dobil v roke, jih ni bilo. – Ko bi jih pa kdo hotel podati v obliki, kakor je to storil pisec predavanja, bi pokazal malo temeljito gramatično erudicijo, in bi zagrešil zmotno dejanje. – Mišljenja sem, da ponovno imenovano predavanje niti formalno (metodično) niti materialno (znanstveno) ni zvrno.

V tretjem prispevku z naslovom *Pouk latinščine na prvi stopnji*, objavljenem l. 1935,⁵³ je ponovil razmišljanja, ki jih je podal v *Pedagoškem vestniku* l. 1921, jih je pa dopolnil s pedagoškimi spoznanji zadnjih 14 let, kolikor jih je preteklo od objave. Posebej je izpostavil, da morajo učbeniki za klasične jezike pomagati učencem pri njihovi osebni in državljanski rasti:

Mnenja sem, da bi tudi nobena lat. vadnica ne smela biti brez primerov etičnega, socialnega in državljansko-vzgojnega značaja. In to je zlasti še dandanes, v dobi teške moralne dekadence, ko veljajo v ›boljši‹ družbi ali družabni ›smetani‹ samopašnost, socialna krivičnost, izmozgavanje širokih plasti naroda za vrline, poštenost, nesebičnost, požrtvovalnost, tvorna ljubezen do zapostavljenih in zatiranih pa za sodobno zablodo in neumnost ...⁵⁴

Kot drugo je poudaril pomen spominskih rekov in njihovo preudarno rabo: »Spominski reki (*versus memoriales*) naj ne bodo preštevilni, ker bi sicer izgubili svojo mikavnost. Raztreseni naj bodo po celi knjigi in na koncu zbrani, da jih dijak brez izgube časa lahko najde in ponavlja.«⁵⁵ Posebej je poudaril tudi, da je isto vadnico mogoče uporabljati v 1. razredu klasične gimnazije in v 5. razredu realne gimnazije. Na koncu prispevka se je Pipenbacher dotaknil še za filologe perečega vprašanja: ali pouk latinskega jezika na realnih gimnazijah, katerih dijaki so se latinščino učili samo v višji gimnaziji (od 5. do 8. razreda), prinaša želene rezultate. Opozoril je, da lahko kot honorarni predavatelj na univerzi nadzoruje, s kakšnim znanjem latinskega

53 Pipenbacher, »Pouk latinščine na prvi stopnji« (1934–35), 873–80.

54 Pipenbacher, »Pouk latinščine na prvi stopnji« (1934–35), 878.

55 Pipenbacher, »Pouk latinščine na prvi stopnji« (1934–35), 879.

jezika prihajajo abiturienti realnih gimnazij na univerzo in da je to precej porazno, zato se je vprašal o smiselnosti dosedanjega sistema in predlagal, da bi začetek pouka prestavili v 3. razred realne gimnazije ter spremenili metodo poučevanja:

Le na tak način bi bilo mogoče, da bi učenci postali deležni duhovne gimnastike ali formalne izobrazbe in onih sadov, ki jih predvideva učni načrt. In pri tem bi prišla tudi gramatika materinščine na svoj račun in do poglobitve, ki jo v obilni meri nudi temeljit gramatični studij starih jezikov na klasičnih gimnazijah.⁵⁶

DELOVANJE NA PODROČJU PROSVETE

Po koncu prve vojne je Pipenbacher postal dejaven tudi na področju šolske politike. Ko je aprila 1919 Višji šolski svet po vzoru nekdanjih avstrijskih šolskih oblasti v Ljubljani organiziral anketo, da bi se udeleženci izrekli glede prenove srednjih šol, še posebej glede pobude Zveze jugoslovanskih učiteljskih društev, ki je predlagala, da bi se nižje srednje šole poenotile, so bili med devetimi zastopniki Društva slovenskih profesorjev tudi štirje klasični filologi, med njimi Pipenbacher.⁵⁷ Zaradi neenotnega stališča je bil na anketi izvoljen poseben odsek, ki je natančno obravnaval omenjeni predlog; med člani odseka, ki je predlagano pobudo zavrnil kot nemogočo, sta bila tudi dva klasična filologa: Anton Dokler in Pipenbacher, ki je kot predstavnik filologov izrecno povedal, da za enotno nižjo srednjo šolo, zaradi katere bi bil pouk grščine potisnjen v humanistični oddelek višje gimnazije, ne more glasovati.⁵⁸

Pipenbacher je bil vseskozi dejaven zagovornik klasično-humanistične izobrazbe in l. 1920 je bil eden od pobudnikov ustanovitve Društva prijateljev humanistične gimnazije, katerega osnovno poslanstvo je bilo ohranjanje humanistične izobrazbe in humanistične (klasične) gimnazije kot njene glavne nosilke. Devetnajstega junija 1920 je v imenu pripravljalnega odbora odprl ustanovitveno zborovanje društva; bil je tudi njegov prvi podpredsednik (do 10. decembra 1924). Društvo je bilo s svojim delovanjem eden glavnih branikov klasičnega šolstva

56 Pipenbacher, »Pouk latinščine na prvi stopnji« (1934–35), 879–80.

57 Gl. *Izvestja Društva slovenskih profesorjev* 1 (1919), št. 1: 40.

58 Hriberšek, *Klasični jeziki v slovenskem šolstvu*, 225–26; Pipenbacher, »Reforma srednje šole«, 5; Debevec, »Bodočnost naše srednje šole«, 139–48.

v obdobju med obema vojnama.⁵⁹ Pipenbacher je kot član društva dejavno nasprotoval predvsem uvedbi enotne nižje srednje šole, ki bi negativno vplivala na pouk klasičnih jezikov, saj bi bila oba izrinjena iz nižje gimnazije. Ali sta Pipenbacher in Tominšek zgladila spor iz l. 1908, ni znano; kot pomembna predstavnika svoje stroke in slovenskega učiteljstva sta tvorno sodelovala v različnih odborih in društvih, še zlasti pri prizadevanjih Društva prijateljev humanistične gimnazije za ohranitev humanistične gimnazije in njenega poslanstva ter pri nasprotovanju reformnim idejam novih šolskih oblasti, ki so hotele na vsak način okrniti pouk klasičnih jezikov. Stanovski interesi so tokrat očitno (vsaj na zunaj) pretehtali nad parcialnimi osebnimi interesi.

Od ustanovitve leta 1906 naprej je bil Pipenbacher dejaven član Društva slovenskih profesorjev⁶⁰ in leta 1908 se je prijavil za sodelovanje pri pripravi slovenskih priročnih slovarčkov; prevzel je pripravo komentarjev in slovarčkov k Horaciju, Demostenu, Platonu in Sofoklu. Avstrijske šolske oblasti specialnih slovarčkov sicer niso priznavale za primarna učna pomagala in tudi ne kot nadomestila za velike slovarje, za slovenske dijake in profesorje pa so bili dobrodošla začasna rešitev, dokler ne bi dobili latinsko-slovenskega slovarja. Nekateri pisci so društvu tudi gmotno pomagali s tem, da so se odrekli honorarju. Tako se je honorarju za svojo *Latinsko vadnico* odrekel tudi Pipenbacher, društvo pa se je v zameno potrudilo, da je vadnica sploh lahko izšla.

Višji šolski svet je za april l. 1919 napovedal, da bo v Ljubljani potekala šolska anketa, na kateri bi predstavniki različnih strok oblikovali mnenje o reformi srednjih šol, zlasti o predlogu Zveze jugoslovanskih učiteljskih društev o poenotenju nižjih srednjih šol, za katero si je prizadeval predvsem liberalni del učiteljstva. Društvo slovenskih profesorjev je poslalo devet svojih članov (šest zastopnikov in tri namestnike), med katerimi so bili tudi štirje filologi: Valentin Korun, Karel Ozvald, Josip Debevec in Josip Pipenbacher.⁶¹ Po več neuspešnih poskusih uskladitve so člani odseka predlagali, naj se ne uvaja novih tipov šol, ampak naj se pozornost usmeri raje v reformo pouka. Udeleženci ankete so večdnevno srečanje zaključili s pobudo klasičnim filologom, naj znova pretehtajo, ali bi bilo mogoče pouk latinščine in grščine prestaviti v višje razrede.⁶²

59 Hriberšek, *Klasični jeziki v slovenskem šolstvu*, 268–275.

60 Gl. npr. *Slovenec* 36 (1908), št. 297 (28. decembra): 3.

61 Gl. *Izvestja Društva slovenskih profesorjev* 1 (1919), št. 1: 40.

62 Gl. *Izvestja Društva slovenskih profesorjev* 1 (1919), št. 1: 38–40; Pipenbacher, »Reforma srednje šole« (26. aprila): 5; Pipenbacher, »Reforma srednje šole«, št.

Leta 1921 je bil Pipenbacher imenovan za člana Višjega šolskega sveta za Slovenijo, v katerem je skupaj s Francem Voglarjem iz Maribora zastopal srednješolske profesorje.⁶³

Ena najbolj neprijetnih preizkušenj za slovensko šolstvo in za Pipenbacherja osebno je bila objava osnutka *Nacrt zakona o srednjim školama u kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca*, ki ga je prosvetno ministrstvo poslalo vsem srednješolskim zavodom v Sloveniji v začetku januarja 1922.⁶⁴ Najprej se je nanj z zavrnitvijo odzvalo Društvo prijateljev humanistične gimnazije na svojem prvem rednem občnem zboru 31. januarja, na katerem je Pipenbacher predaval o negativnih posledicah tega načrta za slovensko šolstvo in še posebej za pouk klasičnih jezikov.⁶⁵ Kljub Pipenbacherjevim prizadevanjem in ugovorom je Višji šolski svet v Ljubljani na seji 7. februarja z minimalno večino predlagani načrt sprejel,⁶⁶ Pipenbacher pa je kot zagovornik klasičnega šolstva in humanistične gimnazije postal tarča napadov liberalnega časopisja, na katere se je dosledno in uspešno odzival.⁶⁷

DRUGA PODROČJA PIPENBACHERJEVEGA DELOVANJA

Pipenbacher je bil dejaven v različnih društvih in organih, številna društva, organizacije in pobude je tudi finančno podpiral. Ker je izhajal iz skromnih razmer in je sam izkusil, kaj pomeni študij na Dunaju, je bil kot profesor dolgo član Podpornega društva za slovenske visokošolce na Dunaju in je v ta namen redno prispeval tudi znaten denarni znesek.⁶⁸ Podpiral je Akademsko ferialno društvo Bodoč-

113 (15. maja): 2; Ilešič, »Anketa za srednješolsko reformo«, 44–46; Dolenc, *Kulturni boj*, 119; Debevec, »Bodočnost naše srednje šole«, 144.

63 Gl. *Učiteljski tovariš* 61 (1921), št. 19, (5. maja): 5.

64 Več o tem Hriberšek, *Klasični jeziki v slovenskem šolstvu*, 239–52.

65 »Prosveta za humanistično gimnazijo«, 2; »Slovenski profesorji in načrt srednješolskega zakona«, 3; »Izredni občni zbor profesorskega društva sekcije Ljubljana«, 2.

66 Wester, *Kriza naše srednje šole*, 7–8; Wester, »Naša srednja šola – na prevalu«; Dolar, »Reforma srednje šole«, 77–78; Pipenbacher, »Še o reformi srednje šole«, 3.

67 »Profesor: Vprašanje humanistične gimnazije«, 2; Pipenbacher, »Še o reformi srednje šole«, 3.

68 »Občni zbor podpornega društva za slovenske visokošolce na Dunaju«, *Dolenjske novice* 15 (1899), št. 24 (15. decembra): 219–20. Gl. tudi *Domovina* 9 (1899), št. 51 (22. decembra): 6; *Slovenec* 27 (1899), št. 227 (4. oktobra): 5; *Slovenec* 27 (1899), št. 280 (6. decembra): 3; *Slovenski narod* 32 (1899), št. 32 (29. septembra): 4.

nost⁶⁹ in društvo »Prosveta«;⁷⁰ že kot študent je bil član akademskega društva »Slovenija« na Dunaju,⁷¹ pozneje celo eden njegovih starešin,⁷² kot študent je bil tudi član slovenskega ferialnega društva »Sava« v Ljubljani.⁷³ Finančno je podpiral različna društva, na primer posamezne sekcije Planinskega društva,⁷⁴ Družbo sv. Cirila in Metoda v Ljubljani,⁷⁵ prispeval je za Prešernov spomenik v Ljubljani,⁷⁶ za Sokolski dom v Tržiču,⁷⁷ finančno pa je podpiral tudi Podporno društvo slepih Ljubljana.⁷⁸ Vse od študentskih let je bil član Družbe sv. Mohorja⁷⁹ in Slovenske matice.⁸⁰ Ko je živel v Ljubljani, je bil dejaven tudi v lokalni skupnosti; kandidiral je v ljubljanski mestni občinski svet kot kandidat narodno napredne (liberalne) stranke in bil dolgo član različnih odborov,⁸¹ med drugim tudi disciplinske komisije ljubljanskega

69 Gl. »Zahvala«, *Slovenski narod* 41 (1908), št. 41 (26. septembra): 6; *Narodni list: Glasilo Narodne stranke za Štajersko* 3 (1908), št. 40 (1. oktobra): 7.

70 Gl. *Omladina: Glasilo narodno-radikalnega dijaštva*. 4 (1907), št. 7: 100; *Slovenski narod* 40 (1907), št. 40 (3. avgusta): 5; *Slovenski narod* 42 (1909), št. 50 (3. marca): 4.

71 Vencajz, *Spomenica o petindvajsetletnici*, 153.

72 Gl. *Omladina, Glasilo narodno-radikalnega dijaštva*. 5 (1909), št. 12: 201.

73 »Prvi občni zbor slov. fer. društva »Sava« v Ljubljani«, *Vesna: Mesečnik slovenskega dijaštva* 1 (1892), št. 8 (15. avgust): 123.

74 Tako je npr. daroval podravski podružnici Slovenskega planinskega društva za Ruško kočo; *Planinski Vestnik: Glasilo Slovenskega planinskega društva* 13 (1907), št. 9: 142.

75 Gl. *Domovina* 9 (1899), št. 24 (16. junija): 7; *Primorski list* 7 (1899), št. 18: 3; *Slovenec* 37 (1904), št. 293 (23. decembra): 4; *Slovenec* 37 (1904), št. 294 (24. decembra): 8; *Slovenski narod* 41 (1908), št. 121 (23. maja): 6; *Slovenski narod* 41 (1908), št. 203 (2. septembra): 4.

76 Gl. »V. Izkaz o darilih za Prešernov spomenik«, *Slovenski narod* 31 (1898), št. 250 (31. oktobra): 4; »XVI. izkaz o darilih za Prešernov spomenik«, *Slovenski narod* 32 (1899), št. 174 (1. avgusta): 4; »XXVII. izkaz o darilih za Prešernov spomenik«, *Slovenski narod* 33 (1900), št. 293 (21. decembra): 3; »XL. izkaz o darilih za Prešernov spomenik«, *Slovenski narod* 34 (1901), št. 16 (19. januarja): 5 in št. 17 (21. januarja): 6; »LXVII. izkaz o darilih za Prešernov spomenik«, *Slovenski narod* 38 (1905), št. 133 (10. junija): 7.

77 »I. izkaz doneskov za Sokolski dom v Tržiču«, *Slovenski narod* 41 (1908), št. 41 (27. junija): 5.

78 Gl. *Slovenski narod* 61 (1928), št. 16 (19. januarja): 3.

79 Gl. npr. *Koledar Družbe sv. Mohorja za navadno leto 1894*, 148.

80 *Letopis Slovenske Matice* 1894, 412; *Letopis Slovenske Matice* 1901, 49; *Letopis Slovenske Matice* 1902, 47; *Letopis Slovenske Matice* 1903, 45; *Letopis Slovenske Matice* 1911, 35 itd.

81 »Dopolnilne mestne občinske volitve v Ljubljani«, *Narodni dnevnik* 1 (1909), št. 77 (6. aprila): 3; *Rdeči prapor: Glasilo jugoslovanske socialne demokracije* 12

občinskega svet.⁸² Takoj po prihodu v Ljubljano je postal tudi član ljubljanskega Sokola, ki mu je ostal zvest vse življenje; leta 1929, ko je bil ustanovljen Sokol kraljevine Jugoslavije, ga je uprava Saveza Sokola Kraljevine Jugoslavije (SSKJ) imenovala za župnega starosta oziroma starešino, postal pa je tudi član uprave.⁸³ Kot starešina je sodeloval na različnih prireditvah in dogodkih, med drugim je bil l. 1931 v odboru za postavitve spomenika kralju Petru v Ljubljani;⁸⁴ pozneje je bil tudi predsednik pripravljalnega Odbora za postavitve spomenika kralju Aleksandru I. Zedinitelju in ob njegovi otvoritvi 6. septembra 1940 tudi slavnostni govornik.⁸⁵ Ta in druga področja Pipenbacherjevega življenja in dela bo potrebno še natančneje raziskati.

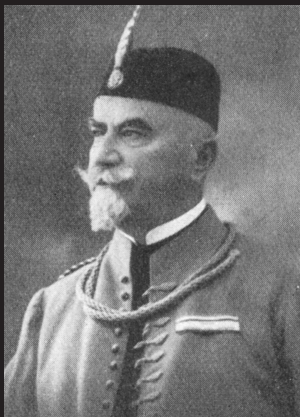
Tudi o družini še ni zbranih dovolj podatkov. Pipenbacher v svojem službenem izkazu l. 1926 poroča, da ima sina Dušana, rojenega 9. septembra 1903, ki študira pravo.⁸⁶ Bil je vdovec vsaj od l. 1926;⁸⁷ po upokojitvi je najprej živel v Ljubljani, pozneje pa v Sv. Marjeti na Dravskem polju, kjer si je l. 1937 kupil zemljišče.⁸⁸ Umrli je 11. aprila 1949 v Mariboru.

- (1909), št. 29 (8. aprila): 3; *Slovenski narod* 42 (1909), št. 81 (10. aprila): 1; *Slovenski narod* 42 (1909), št. 87 (19. aprila): 1; *Slovenski narod* 42 (1909), št. 88 (20. aprila): 1; »Laibacher Gemeinderat«: *Laibacher Zeitung* 132 (1913), št. 250 (30. oktobra): 2307.
- 82 Gl. *Slovenski narod* 66 (1933), št. 219 (26. septembra): 3.
- 83 Gl. *Sokolski glasnik* 1 (1930), št. 1 (18. februarja): 4; *Tedenske slike: Priloga Domovini* 7 (1931), št. 28 (9. julija): 2; »Dr. Josipa Pipenbacherja 70 let«, *Tedenske slike: Priloga Domovini* 15 (1939), št. 7 (23. februarja): 4.
- 84 Globočnik, »Spomenik kralju Petru I.«, 101, 106, 109.
- 85 Gl. Stele, »Spomenik kralja Aleksandra I.«, 138; Pipenbacher, »Spominu Viteškega kralja Aleksandra I.«, 326–29; *Slovenec* 68 (1940), št. 205a (7. septembra): 1–4; *Slovenski narod* 73 (1940), št. 204 (7. septembra): 3–4; *Jutro* 21 (1940), št. 208 (6. septembra): *passim*; *Jutro* 21 (1940), št. 209 (7. septembra): *passim*; *Kmetiski list* 22 (1940), št. 37 (11. septembra): 1–2; *Domovina* 22 (1940), št. 37 (12. septembra): 1–2; *Gorenjec* 24 (1940), št. 37 (14. septembra): 1; *Gasilec* 44 (1940), št. 10: 273–75; *Domoljub* 53 (1940), št. 36: 1; *Slovenski gospodar* 74 (1940), št. 37 (11. septembra): 1–2; *Kres: Glasilo zveze fantovskih odsekov* 11 (1940), št. 19 (19. september): 165–68; *Sokolski glasnik* 11 (1940), št. 37 (13. septembra): 4 idr.
- 86 V časopisju se pozneje omenja kot g. Gojko Pipenbacher, »sin vpokojenega gimnazijskega direktorja g. Josipa Pipenbacherja«, ki je bil zelo dejaven v Smučarski zvezi in je v Ljubljani imel vozniško šolo, l. 1928 pa se je poročil z Zdenko Repič. Gl. npr. –lj. »Poroka«, *Slovenski narod* 61 (1928), št. 137 (16. junija): 4.
- 87 SI AS 231, Ministrstvo za prosveto Ljudske republike Slovenije, personalne mape, škatla 34, Pipenbacher, Službenični list za leto 1926, 1–2, 4.
- 88 SI AS 56/1657 Sv. Marjeta na Dravskem polju (sedaj Marjeta na Dravskem polju), uredba užitnih in gospodarskih pravic (RU 224/1932), prošnja agrarne skupnosti za odobritev odprodaje skupnega pašnika parcele št. 654/37 (578 m2) kupcu dr. Josipu Pipenbacherju 15. 2. 1937 (101).

SKLEP

To je nekaj segmentov iz življenja in dela Josipa Pipenbacherja, ki osvetljujejo predvsem njegovo delo na področju klasične filologije in šolstva. Nedvomno spada med vidnejša imena filološke stroke in slovenskih intelektualcev v prvi polovici 20. stoletja. Bil je eden prvih slovenskih doktorjev klasične filologije v času Avstro-Ogrske monarhije, ki pa se po končanem študiju in dosegi doktorata ni več uveljavljal kot znanstvenik, ampak predvsem kot dejaven šolnik, pisec učbenikov, športnik in športni funkcionar. Pomemben pečat je pustil predvsem na področju klasičnega šolstva, kjer je kot ugleden član društev, kot pisec učbenikov in učnih pripomočkov ter kot metodik in didaktik dobrih trideset let močno zaznamoval slovenski šolski prostor in veliko prispeval k ohranjanju pouka klasičnih jezikov. Drugi vidiki njegovega življenja in dela ostajajo še deziderat za nadaljnje raziskave.

Slika 32: Josip Pipenbacher v sokolski opravi [Kronika slovenskih mest I 1934, 146]

Slika 33: Uprava sokolske župe I. 1931; [Foto: Viktor Kunc, hrani: Fototeka Muzeja novejšje zgodovine Slovenije, inv. št. SO732]

Slika 35: Josip Pipenbacher ob slovesnem odkritju spomenika kralju Aleksandru I. Zedinitelju v Zvezda parku v Ljubljani 6. septembra 1940 [Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika Ravne na Koroškem, FOT 3519]

Slika 34: Josip Pipenbacher v sokolski opravi v sprevodu (193?) [NUK]

BIBLIOGRAFIJA

Bibliografija Pipenbacherjevih del⁸⁹ in prispevkov

1895 // *De Xenophontis, qui de re publica Lacedaemoniorum inscribitur, libello capita duo* (Περὶ τῆς τῶν Λακεδαιμονίων πολιτείας) (disertacija; ni ohranjena).

1907 // »Jut jebrüllt, Löwe!« *Slovenski narod* 30, št. 125 (sobota, 1. junij 1907): 6–7.

»Šolske knjige«. *Slovenski narod* 40, št. 121 (ponedeljek, 27. maja 1907): 5.

»Latinska slovnica (Lateinische Grammatik), verfasst von Dr. Josef Tominšek«. *Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien* 58 (1907): 728–38.

1908 // *Slovarček k Sofoklu*. (ne izide)

1910 // *Latinska slovnica*. Po gimnazijskem učnem načrtu z dne 20. marca 1909, št. 11.662 spisal dr. Jos. Pipenbacher. Ljubljana: L. Schwentner, 1910, 1913 (2. izd.), 1922 (3. izd.).

Latinska vadnica za prvi razred gimnazij in realnih gimnazij. Po gimnazijskem učnem načrtu z dne 20. marca 1909, št. 11.662 sestavil dr. Josip Pipenbacher. Ljubljana: Društvo slovenskih profesorjev (Učiteljska tiskarna) 1910, 1913 (2. izd.), 1928 (4. izd.).

1911 // *Latinska vadnica za drugi razred gimnazij in realnih gimnazij*. Po gimnazijskem učnem načrtu z dne 20. marca 1909, št. 11.662 sestavil dr. Josip Pipenbacher. Ljubljana: L. Schwentner, 1911, 1918 (2. izd.).

Slovarček k I. in III. olinskemu ter III. filipskemu Demostenovemu govoru (po Wotkejevi izdaji). Priredil dr. J. Pipenbacher. Ljubljana: Profesorsko društvo (Katoliška tiskarna), 1911.

1912 // *Latinska vadnica za tretji razred gimnazij in realnih gimnazij*. Po gimnazijskem učnem načrtu z dne 20. marca 1909, št. 11.662 sestavil dr. Josip Pipenbacher. Ljubljana: L. Schwentner, 1912, 1921 (2. izd.).

Slovarček h Qu. Horati Flacci carmina selecta (po Huemerjevi izdaji). Priredil dr. Josip Pipenbacher. Izvestje c. kr. II. državne gimnazije v Ljubljani 1911/12: 1–67. Ljubljana: C. kr. II. državna gimnazija (Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg), 1912.

Slovarček h Qu. Horati Flacci carmina selecta (po Huemerjevi izdaji). Priredil dr. Jos. Pipenbacher. Ponatis po Izvestju c. kr. II. državne gimnazije v Ljubljani za šolsko leto 1911./12. Ljubljana: Društvo slovenskih profesorjev (Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg), 1912.

89 Bibliografija vključuje Pipenbacherjeva dela s področja klasične filologije, nekaj prispevkov s področja šolstva ter drugih področij, kolikor jih je piscu prispevka uspelo najti; ni popolna in dokončna.

1913 // *Latinska slovnica*. Po gimnazijskem učnem načrtu z dne 20. marca 1909, št. 116.662 / spisal Jos. Pipenbacher. Ljubljana: L. Schwentner (Učiteljska tiskarna), 1913 (2. izdaja).

Latinska vadnica za prvi razred gimnazij in realnih gimnazij. Sestavil Josip Pipenbacher. Ljubljana: L. Schwentner, 1913 (2. izdaja).

Latinska vadnica za četrti razred gimnazij in realnih gimnazij. Po gimnazijskem učnem načrtu z dne 20. marca 1909, št. 11.662 sestavil dr. Josip Pipenbacher. Ljubljana: L. Schwentner 1913, 1919 (2. izdaja).

1918 // *Latinska vadnica za drugi razred gimnazij in realnih gimnazij*. Sestavil Josip Pipenbacher. Ljubljana: L. Schwentner, 1918 (2. izdaja).

1919 // *Latinska vadnica za četrti razred gimnazij in realnih gimnazij*. Sestavil Josip Pipenbacher. Ljubljana: L. Schwentner, 1919 (2. izdaja).

»Reforma srednje šole«. *Slovenski narod* 52, št. 98 (26. aprila 1919): 5.

»Reforma srednje šole«. *Slovenski narod* 52, št. 113 (15. maja 1919): 2.

1920 // *Latinska vadnica za humanistične in realne gimnazije*. 3. izdaja. Nižja stopnja I. Ljubljana: L. Schwentner, 1920 (= *Latinska vadnica za prvi razred gimnazij in realnih gimnazij*; 3. izdaja).

»G. Petronij Arbitr: Pojedina pri Trimalhijonu. Poslovenil dr. Joža Glonar. Založba Omladine. V Ljubljani, 1920.« *Ljubljanski zvon* 40, št. 3 (1920): 187–89.

1921 // *Latinska vadnica za humanistične in realne gimnazije*. Sestavil dr. Josip Pipenbacher. 2., bistveno neizpremenjena izdaja. Srednja stopnja I. Ljubljana: L. Schwentner (Učiteljska tiskarna), 1921 (= *Latinska vadnica za tretji razred gimnazij in realnih gimnazij*; 2. izdaja).

»Pouk latinščine na prvi stopnji«. *Popotnik* 42, št. 4–6 (1921): 73–81.

1922 // *Latinska slovnica*. 3., predelana izdaja. Spisal Josip Pipenbacher. Ljubljana: L. Schwentner, 1922.

Latinska vadnica za humanistične in realne gimnazije. Sestavil dr. Josip Pipenbacher. 2., bistveno neizpremenjena izdaja. Srednja stopnja II. Ljubljana: L. Schwentner (Učiteljska tiskarna), 1922 (= *Latinska vadnica za četrti razred gimnazij in realnih gimnazij*; 3. izdaja).

»Še o reformi srednje šole«. *Slovenski narod* 50, št. 44 (23. februarja 1922): 3.

1923 // »R«. V: Wiesthaler, Fran. *Latinsko-slovenski ročni slovar (A-FACILIS)*.

Sestavil ob sodelovanju več šolnikov in uredil Fran Wiesthaler, gimnazijski ravnatelj v p. Tiskovne stroške pokril dr. Anton Bonaventura Jeglič, škof ljubljanski. Ljubljana: [Društvo prijateljev humanistične gimnazije], 1923 [1936] (ostane v rokopisu do l. 2005).

1924 // *Latinska vadnica za humanistične in realne gimnazije*. 3. izdaja. Nižja stopnja II. Ljubljana: L. Schwentner, 1924 (= *Latinska vadnica za drugi razred gimnazij in realnih gimnazij*; 3. izdaja).

1928 // *Latinska vadnica za realne in klasične gimnazije*, 1. del. Po učnem načrtu SN Br. 23.921 z dne 12. VIII. 1927 sestavil dr. Josip Pipenbacher. Četrta,

- predelana izdaja. Ljubljana: Oblastna zaloga šolskih knjig, 1928 (= *Latinska vadnica za prvi razred gimnazij in realnih gimnazij*; 4. izdaja).
- 1929 // *Latinska vadnica za realne in klasične gimnazije, II. del*. Po učnem načrtu SN Br. 23.921 z dne 12. VIII. 1927 sestavil dr. Josip Pipenbacher. Četrta, predelana izdaja. Ljubljana: 1929 (= *Latinska vadnica za drugi razred gimnazij in realnih gimnazij*; 4. izdaja).
- »Gramatične drobtinice«. *Glasnik Profesorskega društva* 9 (1929): 464–66, 694–705.
- 1930 // »Akuzativove funkcije«. *Glasnik Jugoslovenskega Profesorskega društva* 10 (1930): 850–54.
- 1935 // »Pouk latinščine na prvi stopnji«. *Glasnik Jugoslovenskega Profesorskega društva* 15 (1934–35): 873–80.
- 1936 // Pipenbacher, Josip, Stane Flegar, Jelica Vazzazova, Albin Smole, Janez Poharc. »Članstvu, naraščaju in deci!« *Sokol: Vestnik Sokolske župe Ljubljana* 1, št. 1 (1936): 2–3.
- 1940 // »Spominu Viteškega kralja Aleksandra I. Zedinitelja«. *Umetnost* 4, št. 11 in 12 (1939/40): 326–29.

Arhivski viri

NUK, Ms – Narodna in univerzitetna knjižnica, Rokopisna zbirka
 SI AS – Arhiv Republike Slovenije
 Tominšek, Zapuščina – zapuščina Josipa Tominška, ki jo hrani Osrednja knjižnica Celje

Časopisi in periodike

Dolenjske novice
Domoljub
Domovina
Gasilec
Glasnik Profesorskega društva, od 1931 *Glasnik Jugoslovenskega Profesorskega društva*
Glasnik Jugoslovenskega Profesorskega društva
Gorenjec
Izvestja Društva slovenskih profesorjev
Jutro
Kmeti list
Koledar družbe sv. Mohorja
Kres: Glasilo zveze fantovskih odsekov

Kronika slovenskih mest

Laibacher Zeitung

Letopis Slovenske Matice (Matice slovenske)

Ljubljanski zvon

Narodni dnevnik

Narodni list: Glasilo Narodne stranke za Štajersko

Obravnave deželnega zbora kranjskega v Ljubljani

Omladina, Glasilo narodno-radikalnega dijaštva

Pedagoški letopis

Pedagoški zbornik

Planinski vestnik

Popotnik

Primorski list

Rdeči prapor: Glasilo jugoslovanske socialne demokracije

Slovenec

Slovenski gospodar

Slovenski narod

Sokol: Vestnik Sokolske župe Ljubljana

Sokolski glasnik

Tedenske slike. Priloga Domovini

Učiteljski tovariš

Umetnost

Vesna: Mesečnik slovenskega dijaštva

Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien

Gimnazijska izvestja

Izvestje c. kr. II. državne gimnazije v Ljubljani 1911/12. Ljubljana: C. kr. II. državna gimnazija (Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg), 1912.

Spletni viri

Šlebinger, Janko. »Pipenbacher, Josip (1869–1949)«. V: *Slovenska biografija*. SAZU, ZRC SAZU, 2013. (Dostopno na spletu.)

Literatura

Belec, Franc, Franc Jerè, Franc Omerza. *Latinska vadnica in slovnica za 3. in 4. razred klasične in 7. razred realne gimnazije*. Sestavili Franc Belec,

- dr. Franc Jerè, Franc Omerza, profesorji v Št. Vidu. Ljubljana: Banovinska zaloga šolskih knjig in učil, 1939.
- Benedetič, Ana. *Poti do univerze: 1848–1898–1909–1919*. Ljubljana: Studia humanitatis, 1999.
- Debevec, Josip. »Bodočnost naše srednje šole«. *Čas* 13 (1919): 139–48.
- Dokler, Anton, Matej Hriberšek, Barbara Zlobec Del Vecchio, Živa Borak et al. *Šolski grško-slovenski slovar*. 1. izd. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2015.
- Dolar, Anton. »Dr. Jos. Pipenbacher: Latinska slovnica. V Ljubljani 1910. Založil Schwentner. V. 8°. 238 str. Cena v platno vez, knjigi K 3-20. – Latinska vadnica. 1. del. Izdalo »Društvo slov. prof. v Ljubljani« 1910. V. 8°. 94 str. Cena mehko vez. K 1-60, v platno vez. K 2- –.« *Ljubljanski zvon* 30, št. 7 (1910): 442–43.
- Dolar, Simon. »Reforma srednje šole«. *Pedagoški zbornik* 22 (1925): 70–106.
- Dolenc, Ervin. *Kulturni boj: Slovenska kulturna politika v Kraljevini SHS 1918–1929*. Ljubljana 1996.
- Globočnik, Damir. »Spomenik kralju Petru I. v Ljubljani«. *Zgodovinski časopis* 68, št. 1–2 (2014): 84–125.
- Glomar, Joža, prev. G. Petronij Arbiter: *Pojedina pri Trimalhijonu*. Ljubljana: Založba Omladine, 1920.
- Hribar, Ivan. *Moji spomini 3: Od 1929 dalje*. Ljubljana: J. Blasnika nasl., 1932.
- Hriberšek, Matej. »Monumentum Wiesthalerianum: Wiesthalerjev latinsko-slovenski slovar 1894–2005«. *Keria: studia Latina et Graeca* 6, št. 1 (2004): 73–90.
- . *Klasični jeziki v slovenskem šolstvu 1848–1945*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2005.
- . »Od starega do novega Wiesthalerja (uredniška beseda)«. V: *Latinsko-slovenski slovar*, ur. Matej Hriberšek, 757–84. (Zbirka Veliki slovarji). Ljubljana: Kres, 2007 (zv. 6).
- . »Wiesthalerjev latinsko-slovenski slovar: 1894–2007«. V: *Latinsko-slovenski slovar*, ur. Matej Hriberšek, 735–55. (Zbirka Veliki slovarji). Ljubljana: Kres, 2007 (zv. 6).
- . »Filološko delo dr. Josipa Tominška«. V: *Musis amicus: Posebna številka ob osemdesetletnici Kajetana Gantarja*, ur. Jerneja Kavčič in Marko Marinčič, 253–80. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2010 (*Keria*, letn. 12, št. 2–3).
- . »Na poti do grško-slovenskega slovarja Antona Doklerja (1915)«. V: *Slovnica in slovar – aktualni jezikovni opis*, ur. Mojca Smolej, 291–98. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2015. (Del. 1, Obdobja, Simpozij, = Symposium, 34.)

- . »Nastajanje Šolskega grško-slovenskega slovarja«. V: Anton Dokler, Matej Hriberšek, Barbara Zlobec Del Vecchio, Živa Borak et al. *Šolski grško-slovenski slovar*. 1. izd. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2015: 5–18.
- Huemer, Johann. *Q. Horatii Flacci carmina selecta*. Für den Schulgebrauch hrsg. von Johann Huemer. Dunaj: Hölder Verlag, 1911 (8. izdaja).
- Ilešič, Fran. »Vesti Društva slovenskih profesorjev«. *Nastavni vjesnik* 17 (1909): 472–80.
- . »Pipenbacher Jos. dr.: Latinska slovnica«. *Slovan* 9 (1911): 62–63.
- . »Izvestje Društva slovenskih profesorjev za poslovno leto 1909/10«. *Nastavni vjesnik* 19 (1911): 566–73.
- . »Tajnikovo poročilo o delovanju Društva slov. profesorjev 1910/1911«. *Nastavni vjesnik* 20 (1912): 481–87.
- . »Tajnikovo poročilo o poslovnem letu 1911./12. na glavni skupščini dne 28. dec. 1912«. *Nastavni vjesnik* 21 (1913): 476–78, 550–55.
- . »Anketa za srednješolsko reformo«. *Nastavni vjesnik* 28 (1919): 44–46.
- . »Jedna stilistička primedba«. *Jugoslovenski filolog* 10, št. 1–3 (1931): 179–82.
- Južnič, Rudolf, in France Korbar. *Latinska slovnica*. Ljubljana: Jugoslovanska tiskarna, 1940.
- Južnič, Rudolf, France Korbar in Ernest Tomec. *Latinska vadnica za drugi razred klasičnih in šesti razred realnih gimnazij*. Ljubljana: Jugoslovanska tiskarna, 1937.
- Kermavner, Valentin. *Latinska slovnica*. Spisal V. Kermavner, c. k. gimn. profesor. Ljubljana: Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg 1885, 1893 (2. izd.).
- Košan, Janko. *Latinska čitanka za tretji gimnazijski razred*. Iz Kornelija Nepota in Kvinta Kurcija Rufa izbral in za šolski pouk priredil prof. J. Košan. Ljubljana: Ig. Kleinmayr & Fed. Bamberg, 1908 (druga izdaja Maribor: Tiskarna sv. Cirila, 1923).
- . *Latinsko-slovenski slovar k Latinski čitanki za tretji gimnazijski razred*. Sestavil prof. J. Košan. Ljubljana: Ig. Pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg, 1908.
- N., N. »Huemer, Johann«. *Österreichisches biographisches Lexikon 1815–1950* 3 (1961): 5.
- Normallehrplan des Gymnasiums*. Verordnung des Ministers für Kultus und Unterricht vom 20. März 1909, Z. 11662, betreffend einen neuen Lehrplan für Gymnasien in Österreich. Dunaj: Kaiserlich-königlichen Schulbücher-Verlag, 1909.

- Orel, Tine. »Tominšek, Josip (1872–1954)«. V: *Slovenska biografija*. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. Dostopno na spletu.
- Pidoll, Michael Freiherr von. *Der neue Normallehrplan des Gymnasiums*. Dunaj: Manz, 1909.
- Pipenbacher, Josip – gl. Pipenbacherjevo bibliografijo
- Polec, Janko. »Ljubljansko višje šolstvo v preteklosti in borba za slovensko univerzo«. V: *Zgodovina slovenske univerze v Ljubljani do leta 1929*, 3–230. Ljubljana: Rektorat Univerze kralja Aleksandra prvega, 1929.
- Scheindler, August, in Robert Steiner. *Lateinische Schulgrammatik*. Ur. Robert Steiner. Dunaj: Tempsky, 1903 (5. izdaja).
- Sovrè, Anton, in Ernest Tomec. *Latinska vadnica in slovnica za prvi razred klasičnih in peti razred realnih gimnazij*. Ljubljana: Jugoslovanska tiskarna, 1935.
- Stele, France. »Spomenik kralja Aleksandra I. Zedinitelja v Ljubljani«. *Kronika slovenskih mest* 7, št. 3 (1940): 129–41.
- Šuman, Josip. »Obsežek, delitev in vodilne misli Demostenovega govora olinskega drugega s odlomkom poskušenega prevoda«. V: *Programm des k. k. Gymnasiums in Marburg*. Maribor: (Eduard Janschitz), 1863: 3–14.
- Tominšek, Josip (dr. I. T.). »Šolske knjige«. *Slovenski narod* 40, št. 123 (sreda, 29. maja 1907): 4.
- . *Latinska slovnica*. Spisal dr. Jos. Tominšek. Ljubljana: I. Kleinmayr & Fed. Bamberg, 1906.
- Vencajz, Janko. *Spomenica o petindvajsetletnici akad. društva »Slovenija« na Dunaji*. Sestavil jur. Janko Vencajz. Ljubljana: Akad. društvo »Slovenija« na Dunaji, 1894.
- Wester, Josip. »Naša srednja šola – na prevalu. I., II., III.« *Slovenski narod* 55 (1922), št. 29 (5. februarja): 4; št. 30 (7. februarja): 2; št. 31 (8. februarja): 2.
- . *Kriza naše srednje šole*. Zapiski I. Ljubljana: Društvo prijateljev humanistične gimnazije, 1927.
- Wiesthaler, Fran, Josip Tominšek. *Fr. Wiesthalerjeve Latinske vadbe I. del za prvi gimnazijski razred*. 4., predelana izdaja. Za svojo slovnico in po novem učnem načrtu priredil dr. Jos. Tominšek. Ljubljana: I. P. Kleinmayr & F. Bamberg, 1910.
- Wotke, Karl izd. *Demosthenes: ausgewählte Reden*. Mit einer Karte und 3 Abbildungen. Für den Schulgebrauch. Dunaj: F. Tempsky; Leipzig, G. Freytag, 1902.

IZVLEČEK

Josip Pipenbacher se je po maturi leta 1891 vpisal na študij klasične filologije na Dunaju; tu je leta 1895 doktoriral (v disertaciji se je ukvarjal s Ksenofontovim spisom *Ustava Lakedajmoncev*) in opravil profesorski izpit. Najprej je kot suplent poučeval na Državni c. kr. nižji gimnaziji v Ljubljani (zdaj gimnazija Poljane), nato kot profesor na Višji c. k. gimnaziji v Novem mestu in končno znova na Drugi c. kr. državni gimnaziji v Ljubljani; to je med letoma 1921 in 1928 vodil kot direktor. Po ustanovitvi Univerze v Ljubljani je med letoma 1920 in 1939 kot honorarni predavatelj vodil latinske proseminarje in tečaje latinščine. Napisal je vrsto učnih pripomočkov, najbolj znani so latinska slovnica in štiri latinske vadnice, vse v več izdajah, sodeloval pa je tudi pri nastajanju Wiesthalerjevega *Latinsko-slovenskega slovarja*, za katerega je obdelal črko R. Bil je strog ocenjevalec (posebej odmevna je bila njegova ocena *Latinske slovnice* Josipa Tominška), napisal pa je tudi nekaj prispevkov s področja metodike pouka latinskega jezika. Kot šolnik se je vključeval v delo različnih društev in organizacij, vseskozi je finančno podpiral različna študentska, prosvetna in druga društva, nekaj časa pa je deloval tudi v lokalni politiki kot član ljubljanskega mestnega sveta. Zadnja leta svojega življenja je preživel na svojem posestvu v Sveti Marjeti na Dravskem polju. Umrli je 11. aprila 1949 v Mariboru.

KLJUČNE BESEDE: Josip Pipenbacher, zgodovina klasičnega šolstva, klasični jeziki, učbeniki, zgodovina visokega šolstva